

60 Yıl Sonra Erdemli: Yerleşik Siyasetin Göçebelik Habitusu*

Ulaş BAYRAKTAR**

Nilgün KİPER***

Öz

Joseph Szyliowicz 1950'li yılların ikinci yarısında saha çalışmasını yaptığında Erdemli üç köyün birleşmesi ile yeni ilçe olmuş bir yerleşim birimiydi. Szyliowicz'in, modernleşme sürecinin başladığını gözlemlediği ve hızla ilerleyeceğini öngördüğü ilçeye 60 yıl sonra tekrar baktığımızda gerçekten de ekonomisi, sosyal hayatı ve yapıları çevresiyle gelişmiş bir şehir görüyoruz. Fakat biraz daha yakından bakınca, bu kentleşme sürecinin hala bazı kırsal öğeleri içkin olarak taşımaya devam ettiğini ve özellikle siyasal kültürün gelişiminde bu öğelerin etkisi olduğunu anlıyoruz. Bu yazı kapsamında Erdemli siyasal hayatı içindeki göçebelikle ilişkili öğeleri Pierre Bourdieu'nün habitus kavramının yardımı ile teşhis etmeye çalışacağız. Bunun için Erdemli'nin siyasal hayatını tek parti yıllarından itibaren inceleyerek, ilçe siyasetinde büyük ailelerin, bireysel ilişkilerin ve popülist siyasi anlayışın ne kadar etkili olduğunu göstermeyi deneyeceğiz.

Anahtar kelimeler: Erdemli, Yerel Siyaset, Kentleşme, Siyasal Kültür, Habitus, Modernleşme

Erdemli after 60 years: Migratory Habitus of Settled Politics

Abstract

When Joseph Szyliowicz realised his doctoral field study in the fifties, Erdemli was a new settlement founded by the union of three villages. The author had noted the recent launching of a modernisation process and foresighted its fast development in the town. When revisited after sixty years, we actually observe a developed city in economic, social and urban terms. However, a closer regard at the city reveals that the town has inherently sustained some of its rural characteristics, particularly with regards

* Bu çalışma 113K632 nolu TÜBİTAK araştırma projesi çerçevesinde elde edilen bulgulara dayanılarak kaleme alınmıştır. Bu yazı nihayetinde iki yazarın kaleminden çıkmış olsa da, metne altlık teşkil eden alan çalışmasına katkı veren Ali Cenap Yoloğlu, Burak Beyhan ve Hakan Erkilic ile yazının ilk hali üzerine düşüncelerini ileten iki anonim hakeme teşekkürü borç biliriz.

** Doç. Dr., Mersin Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi, E-posta: ulasbayraktar@gmail.com

*** Öğr. Gör. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, E-posta: nilgunkiper@yahoo.com

to political culture. In the framework of this paper, we shall identify some of these migratory elements in the political life of Erdemli by reference to Pierre Bourdieu's concept of habitus. For this purpose, we shall examine the political life of Erdemli since its transition to multipartite regime in order to identify the importance of large families, personal relations and populist policies in the local politics.

Keywords: Erdemli, Local Politics, Urbanisation, Political Culture, Habitus, Modernisation

Mersin'in 35 km batısında bulunan Erdemli 1954 yılında ilçe olana değin, Alata çayının ikiye böldüğü bir konumda, doğu yakası Mersin'e, Batı yakası Silifke'ye bağlı, üzerinde Alata, Koyuncu ve Erdemli köylerinin yer aldığı bir yerleşim alanıydı. Yerleşim yerinin sakini olan Yörükler yazı kuzeyde Yağda Bucağı'nda geçiriyor sadece kış aylarında deniz kıyısındaki bu ovaya iniyorlardı. 1954 yılında bu üç köyün birleşmesi ile ilçe olan, dolayısıyla belediye örgütüne kavuşan Erdemli o tarihten sonra hızlı bir gelişme sürecine girer. Joseph Szyliowicz'in (1966) kasaba üzerine kaleme aldığı *Political Change in Rural Turkey* başlıklı çalışması işte bu hızlı gelişimin ilk envanterini ortaya koyar.

Türkiye'deki kentleşme ve kent siyaseti yazınında pek bilinmeyen bu monografi Szyliowicz'in, modernleşme ekolünün toplumsal gelişme ve ekonomik kalkınma perspektifinde kurguladığı doktora tez çalışmasıdır. Yazarın 1950'lerin ikinci yarısında ilçede gerçekleştirdiği saha çalışmasına dayanan araştırmanın temel sorunsalı, çok partili hayata geçişle birlikte ilçe olan bu yerleşim yerini Mersin'e bağlayan karayolunun ilçenin toplumsal, ekonomik ve siyasal hayatında ne gibi değişikliklere sebep olduğudur. Serbest piyasa ekonomisinin ve kamu idaresinin yavaş yavaş ortaya çıkmasını, bunun yerel halkın gündelik yaşamı ve geleneklerin üzerindeki etkisini, bu sürece eşlik eden siyasal aktör ve ilişkilerin özelliklerini aktaran çalışma daha ziyade nicel ve nitel tekniklerle derlenmiş verilerin sunumuna dayanır. Yukarıda da, belirtmiş olduğumuz gibi modernleşme perspektifinde kurgulanan araştırma, haliyle tüm bu değişkenlerin gelişip, çağdaşlaşacağına dair bir hipotez çerçevesinde gelişir. İlçenin her açıdan bu yönde mutlak bir ilerleme yaşamadığı kabul edilse dahi modernleşme ivmesinin inkar edilemeyecek bir dinamizm taşıdığı sonucuna ulaşılır. Nitekim Szyliowicz çalışmasının sonucunda şöyle yazar:

"Eğer mevcut gelişmeler devam ederse, Erdemli'nin geleceği nasıl olacak? Bazı eğilimler artık büyük oranda değişemeyecek kadar belirginleşmiş olduğu için bazı tahminlerde bulunmak mümkün [...] Erdemli şöyle bir yönde ilerleyecek: başarı kriterine dayanan bir liderliğe, çıkarların açık ifadesine, ilçe sakinlerinin ulusal mevzulara doğrudan katılımına, hükümetle çift-yönlü ve daimi bir iletişime ve siyasal konular ve parti programlarına dair bilgilerin ışığında şekillenen siyasal tutumlara [...]" (Szyliowicz 1966:201).

Bu yazı kapsamında Erdemli'nin siyasal hayatında son 60 yılda yaşananların Szyliowicz'in öngörülleri ile ne ölçüde örtüştüğünü anlamaya çalışacağız. Kuruluşundan itibaren merkez sağda, Demokrat Partiden Adalet Parti'sine oradan Anavatan ve Doğru Yol partilerine teveccüh göstermiş, 1990'larla birlikte milliyetçi karakteri iyiden iyiye baskın hale gelen Erdemli'nin siyasal gelişimini

tartışmayı hedefliyoruz. Bu incelemeyi, Erdemli'nin çok kısa bir sürede köyden ilçeye geçişinin, siyasal kültüründe önemli etkiler bıraktığını ve göçebe yaşam tarzının izlerinin ilçe siyasetinde hala etkili olduğu savına dayandıracağız. Bu savı kuramsal olarak temellendirmek için önce ilgili literatürü hatırlatıp, sonrasında da Pierre Bourdieu'nün habitus kavramını bu tartışmalar üzerine inşa ederek, modernleşme perspektifinin lineer bakışının ötesine geçmeye çalışacağız.

Kent ve Kır Arasında Yerel Siyaset

Türkiye siyaset bilimi yazınındaki kent çalışmalarına baktığımızda özellikle metropoller üzerine yapılan çalışmalar dikkat çekiyor. Başta Sema Erder'in Ümraniye (1996) ve Pendik (2002) çalışmaları olmak üzere, Ayça Kurtoğlu'nun (2004) Keçiören, Oğuz Işık ve Melih Pınarcıoğlu (2002) ile Cihan Tuğal'ın (2011) Sultanbeyli, Jenny White'in (2007) Ümraniye araştırmaları ve Harold Schuler'in (1999) Kartal CHP örgütü üzerine olan çalışmaları yerel siyasette akrabalık, hemşehrilik, mezhepdaşlık gibi enformel dayanışma ve birlikte hareket etme örüntülerinin yerel siyaset içinde ne kadar etkin olduğunu ortaya koyması bakımından Erdemli'nin siyasetini anlamakta önemlidir.

Metropollere yoğunlaşan bu çalışmaların öncesinde köyler ve daha küçük yerleşim yerleri üzerine yapılmış çalışmalar olduğunu da hatırlatmalıyız. Behice Boran'ın (1945) sekiz Ege ve Mümtaz Turhan'ın (1969) bir Orta Anadolu köyünde yaptığı çalışmaların, bu yerleşim yerlerinin toplumsal yapısında önemli değişiklikler olduğu ve nüfuz sahibi köklü ailelerin otoritelerinin Cumhuriyet dönemi ile zayıfladığı ve yeni ailelerin yerelde daha fazla söz sahibi olduklarına dair gözlemleri Erdemli'nin analizi bakımından değerlendirmeye almamız gereken bir hipotez oldu. Öte yandan, Özer Ozankaya'nın (1971) dört Kuzey ve Orta Anadolu köyü üzerine yaptığı çalışmasında eski ailelerin yeni siyasi ve ekonomik şartlara uyum sağlayarak geleneksel nüfuzlarını koruyabildiklerine dair gözlemi 1980'lere kadar Erdemli için de geçerli sayılabilir. Mübaccel Kıray'ın (2000) Ereğli ve Suna Kili'nin (1978) Çayırhan çalışmalarında vurgulanan tarım dışı ekonomik sektörlerin gelişmesi ile (Ereğlide demir çelik tesisleri, Çayırhandaki madencilik) Erdemli'de ticaret ve hizmet faaliyetleri ile inşaat sektörünün gelişmesiyle uyumlu bir tablo ortaya koyduğunu da vurgulamalıyız.

Ayşe Ayata'nın (1992) biri Orta Anadolu'da, diğeri Marmara Bölgesi'ndeki iki kasabanın siyasal hayatını analiz ettiği çalışması ile Haluk Alkan ile Ekrem Taş'ın (2007) Afşin'i ve Muharrem Varol'un (1989) Bandırma'yı ele aldıkları çalışmalar; odaklandıkları yereldeki siyasal hayat, siyasi partilerin işleyiş ve halkın bu alana katılım biçimlerini ele alma yöntemleri açısından önemli. Benzer kasaba monografileri bakımından iki çalışma özellikle zikredilmeyi hak ediyor. Bunlardan ilkinde Kurtuluş Cengiz (2013) Kayseri'nin Hacılar köyünün nasıl olup da Türkiye'nin en sanayileşmiş yerleşim yerlerinden birine dönüştüğünü analiz eder. Benzer bir kasaba monografisi de Horst Unbehaun'un (2006) "Türkiye Kırsalında Kliyalizm ve Siyasal Katılım-Datça Örneği: 1923-1992" başlıklı araştırmasıdır. Bu çalışmada öne çıkarılan kliyalizm ilişkilerinin izini Erdemli'de de sürmek yerinde olacaktır.

Böylesi bir literatüre dayanarak ortaya attığımız savları sınamak ve geliştirmek için ana kaynağımız yaptığımız araştırmayı mümkün kılan TÜBİTAK araştırma projesi kapsamında gerçekleştirdiğimiz derinlemesine mülakatlar oldu. Erdemli'nin önde gelenleri, iş adamları, siyasal parti ve sivil toplum kuruluşu yöneticileri ve gazetecileri ile Nisan 2014-Şubat 2016 tarihleri arasında toplamda 57 derinlemesine görüşme gerçekleştirdik. Yarım saat ile iki saate kadar süren bu sistematik görüşmelerin haricinde, sayısız diyaloglar da Erdemli'nin sosyo-ekonomik ve siyasal doğası hakkında çok önemli veriler sundu.

Siyasal bir perspektiften yola çıkarak kent ve kasaba monografileri üzerinden Erdemli'yi araştırmaya başladığımız halde, mülakatlarla belirginleşen tablo ve doğrudan gözlemlerimiz Erdemli siyasetini sadece kentsel bir perspektiften çözümlemenin yerinde olmayacağını düşündürdüğü için kent ve kıır ayırımına dair daha analitik bir bakış benimsemeye çalıştık.

Bunu yapmaktaki amaç Erdemli'nin kent mi, kıır mı olduğunu anlamak değildi elbette. Oysa kent ve köy kavramlarına bir ilk bakış, iki zıt kavramdan oluşan bir dikotomiyi düşündürebilir. Gerçekten de Kurt (2003:11-12), bu ayırma dair farklı yaklaşımların ortak noktasının hem nicelik, hem de nitelik olarak kent ve köyün iki ayrı uç noktayı temsil ettiği düşüncesi olduğunu ifade eder. Çok yakın bir döneme değin, bu dikotomik yaklaşım geçerliliğini korudu, çünkü kent ve kıırın kendilerine özgü niteliklerinin ortaya konmasından ziyade kentleşme sürecinin özelliklerine odaklanılmış, bu özellikleri taşımayan mekanlar kıır sayılagelmmişti (Brown&Schafft, 2011:7-8). Bu açıdan bakıldığında, ekonomik ve sosyal gelişmenin kaçınılmaz bir sonucu, yerleşim birimlerinin kırsal niteliklerinden arınıp, kentsel özellikler kazanmalarıdır. Değişimin yönü daimi olarak kırdan kente olarak görüldüğü için yerleşim yerlerini, "kentleşmiş" ve "henüz kentleşmemiş" yerler olarak okumak mümkün olabildi. 1960ların kent coğrafyası çalışmaları da kentsel sistemlerin modellenmesine odaklandığı için kırsal alan, kent modellerine komşu tarım coğrafyaları olarak görülerek tarımsal faaliyete indirgenmişti (Woods, 2011:6).

Kırdan-kente doğru akan bu lineer okumanın indirgeme riski kent-kıır yelpazesinin değişik boyutlarını düşünülmesini zaruri kılar. Kent ve kıır ayırımının en kestirme kurgusu, söz konusu alanın idari niteliği ile saptanabilir. Örneğin, Türkiye açısından kent ve köy ayırımı belediye teşkilatı ile doğrudan bağlantılıdır. Bir belediye teşkilatının kurulması, ilçe kamu tüzel kişiliğinin kazanılması, il ve büyükşehir olunması yasalarla tarif edilen Türkiye kentleşme sürecinin *de jure* derecelendirilmesi olarak okunabilir.

İdari ve demografik ayırımın örtüştüğü kent-kıır ayırımının daha nitel bir analizi için tartışmaya sosyo-ekonomik değişkenlerin getirilmesi zorunludur. Gerçekten de, kıır/köy denilince ilk akla gelen özelliklerden birisi buradaki hakim ekonomik faaliyetin tarımsal nitelik taşımasıdır. Nitekim kentsellik tartışmalarının ana referanslarından biri olan "Metropol ve Zihinsel Yaşam" adlı çalışmasında Simmel (1996) kentliliğin temel bileşenlerinden birinin kentte para ekonomisinin hakimiyeti olduğunu ifade eder. Para ekonomisine paralel olarak sanayi ve hizmet sektörlerinin gelişimi bir yerleşim yerinin kentleşmekte olduğunu düşündürür. Bu açıdan bakıldığında, bir yerleşim yerinin kentsel niteliklerini ortaya koymak için başvurulabilecek temel değişkenlerin arasında ekonomik hayat yer alır.

Öte yandan Woods (*ibid.*) tarımsal üretime indirgenen kırsal tanımının 1970'lerden itibaren neo-marxist yaklaşım ile geliştirildiğini belirtir. Buna göre, bir yerdeki hakim ekonomik modelin tarımsal niteliğinden ziyade, bu sürecin kapitalizmle eklemlenme biçimine bakmak gerekir. Tarımın kapitalizmle olan ilişkisi zirai ürünlerin metalaşması ile çok daha vurgulu hale gelir. Marx'ın "*metabolik yarılma*" olarak adlandırdığı bu süreç, bir yandan tarımın biyolojik temellerinin zayıflaması, öte yandan da insanların doğadan kopmasına işaret eder. Böylece tarım gitgide daha gayri-kırsal bir doğaya kavuşup, kapitalizmin dinamikleri ile şekillenir (Keyder&Yenal, 2013b:22-23).

Weber (2012) kırsaldan ayrılan kentlerin ekonomik doğasının yapısal çevre ile tamamlandığı görüşüyle, yapıların da bir kentsellik kriteri olduğunu önermiş olur. Büyük üretim ve konut yapıları, nitelikli kamusal alanları ve sosyo-kültürel faaliyetlere yönelik mekanları ile kentler ortak fiziki özellikleri de paylaşır. Nitekim Kevin Lynch (2010) şehirlere dair imgelemde caddelerin, bulvarların, kıyı şeritlerinin, tarihi binaların, görkemli köprülerin ve alışveriş merkezlerinin doğrudan bir rol oynayarak kent algısını oluşturduklarını iddia eder. Bu anlamda yerleşim birimlerinin böylesi yapısal çevre öğelerine ev sahipliği yapıp, yapmaması kenti kırsal alanlardan ayıran bir boyut olarak not edilmelidir.

Kent ve kırsal arasındaki son ayırt edici özellik yerleşim yerlerinde yaşayan insanların arasındaki etkileşimin niteliğiyle ilişkilidir (Şen, 2012:106). Kentin daha heterojen yapısı, haliyle kent sakinlerinin farklı köken, öncelik, talep ve ihtiyaçlarla özdeşleşmesi sonucunu doğurur. Kırsal alanın yakın hatta çoğu zaman akraba ilişkileri, buradaki toplumsal yapıyı daha homojen kılar. Daha yakın ilişkilerle özdeşleşen bu yapı, sosyal ilişkilerin üzerinde belli bir denetim ve baskı mekanizmasının ortaya çıkmasına sebep olabilir.

Kentleşmeyi bir yaşam biçimi olarak tanımlayan Louis Wirth de (2008), kenti hemşehrilerin toplumsal denetiminden azade olmuş, aile ve topluluklarla ilişkisi zayıflamış bireylerden oluşan bir yaşam alanı olarak tarif eder. Bu yeni toplumsal düzende ilişkiler geçici, yüzeysel, anonim, gayrişahsi ve parçalıdır.

Görülebileceği gibi kent ve kırsal arasındaki ayrımı demografik, idari, ekonomik, mimari ve kültürel açılardan çok farklı boyutlarda ele alınabilecek bir sorunsaldır. Bu ayrımların hepsinin kent veya kırsal özelliklerinden birine işaret etmesi her zaman mümkün olmayacağı aşikar. Başka bir deyişle, bir yerin nüfusu az olsa da, oranın ekonomik doğası çok daha kentsel olabilir ya da tam tersine tarımın baskın olduğu bir ekonomiye sahip bir coğrafyada ilişkiler çok daha bireyselleşmiş olabilir. Bu tespit, kent ve kırsal arasındaki ayrımın ara tonlarını teşhis etmek için doğru bir çıkış noktası olabilir. Ayrı ayrı ele alındığında sorunlu da olsa belli bir mantığa dayanan ve yukarıda ayrı ayrı ele aldığımız ayrışma aksları birlikte düşünüldüğünde mutlak bir kırsallık tanımı yapmak için açıklama gücünden kayıp verir. Nitekim, belli bir alanda nüfusun hızlı artışı, buranın kültürel özelliklerinde koşut bir değişikliğe sebep olmayabilir; tarımsal üretim tekniklerinin gelişimi ve kapitalist ekonomi ile etkileşimi çiftçilerin profillerinde önemli değişiklikler yaratabilir; kentin göbeğinde tarım yapılabilir, kırsal mimari ve yerleşim modeli orta-üst yerli yabancı turistlere hitap eder hale gelebilir. Kent ve kırsal kavramları, dolayısıyla, farklı değişkenler hesaba katıldıkça net bir ayrışmadan mahrum kalır ve ara tonlara referans kaçınılmaz hale gelir.

Yerleşik Siyasetin Göçebe Habitusu

Giriştığımız tartışma kent ve kır ayrımının tüm ara tonlarını gündeme almayı amaçlamıyor. Sadece siyasal hayatı mercek altına alarak Erdemli'nin geçirdiği gelişimin ilçenin siyasal hayatı üzerindeki yansımaları çözümlemeyi hedefliyor. Bu açıdan bakılınca, tartışmamız için en anlamlı kent-kır ayrımı kültürel düzlemde beliriyor. Hatırlayacak olursak Szyliowicz (1966:201) Erdemli'nin “başarı kriterine dayanan bir liderliğe, çıkarların açık ifadesine, ilçe sakinlerinin ulusal mevzulara doğrudan katılımına, hükümetle çift-yönlü ve daimi bir iletişime ve siyasal konular ve parti programlarına dair bilgilerin ışığında şekillenen siyasal tutumlara” sahne olacağını öngörmüştü.

Siyasal hayatın da modernleşeceği ve belli bir rasyonalite kazanacağına dair bu öngörünün ne kadar gerçekleştiği bu çalışmanın ana sorunsalı olacak. Temel savımız da, ilçenin yaşadığı tüm modernleşme, kentleşme evrimine rağmen, siyasal hayatta göçebe yaşam tarzının izleri ve etkisinin sürmekte olduğu olacak.

Bu savı kavramsal olarak ifade edebilmek için Pierre Bourdieu'nün habitus kavramına başvurmayı öneriyoruz. Habitus, Bourdieu (2015:254) için toplumsal pratikleri hem üreten, hem de onları sınıflandırmaya yarayan ilkedir Bireyin dışında yer alan erdeme dönüşmüş zorunluluk ona belli eylemleri, algıları ve tavırları yeniden üretme eğilimini dayatır (a.g.e.:148). Fakat bu dayatma bir zorlamadan ziyade kişinin kendi kişisel biyografisinin ve içinde bulunduğu toplumsal yapıların tarihselliği içinde gelişen algı ve değerlendirme eğilimleri üzerinden işler (Çeğin&Tatlıcan 2007:316). Faillerin ortaya koydukları tercihler, dolayısıyla, belli yapıların, normların, örüntülerin veya kısıtlamaların dolaysız sonuçları değildir. Bunlar “*zaman ve mekân içinde eylemde bulunmaktan doğan belirsizleri ve muğlâklıkları cisimleştiren pratik yatkinliklerden doğar*” (Swartz, 2011:143)¹.

Pratikten doğan yatkinlikleri, “kendiliğinden tekrarlanan, mekanik ve üretici olmaktan ziyade kopyalanan” (Çeğin&Tatlıcan, 2007) alışkanlıklardan ayırmak ve *habitus*'un yaratıcı tarzının altını çizmekte fayda var. Nitekim bu yatkinlikler “toplumsal olarak inşa edilmiş, pratikle edinilmiş ve sürekli olarak pratik işlevlere yönlendirilmiş” (Bourdieu&Wacquant, 2014:111) oldukları için dinamik bir doğaya sahip olup, kendilerini etkileyen yapıları da etkilerler. İşte bu yüzden habitusun en basit tanımı yapılanmış ve yapılandırıcı yapılardır. Kişisel ve yapısal tarihsellik içinde edindiğimiz yatkinliklerin etkisinde ortaya çıkan pratikler, bu pratiklerin içinde yer aldığı yapıları dönüştürür.

Bu kavramsal perspektiften baktığımızda Erdemli siyasetinin evriminde göçebe yaşam tarzının izlerinin halâ hissedildiğini, ilçe siyasetinde bu kültürün etkisiyle şekillenmiş bir habitusun hala etkili olduğunu öne süreceğiz. Başka bir deyişle, yaşanan tüm gelişmelere rağmen, faillerin içselleştirdiği göçebe yaşam tarzı yani göçebelik habitusu ilçenin siyasal hayatında farklı biçimlerde tezahür etmeye devam etmektedir.

1 İtalikler özgün metinden.

Bu yaklaşımın yerel siyaset yazını açısından özgünlüğü, alışıldık çoğulcu (Dahl, 1961), yapısal (Harvey, 1985; Castells, 1997) veya yönetici odaklı (Pahl, 1975) çözümlerden farklı olarak yapı ve bireyi birlikte ele alan bir okuma imkanı sunmasıdır. Bourdieu sosyolojisinin yapısal ve kişisel özellikleri birlikte okuma imkanı veren yaklaşımının en önemli araçlarından biri olan *habitus* kavramı bu anlamda yerel siyasetin yapısal olarak dönüşürken, içinde barındırdığı geleneksel/kırsal öğeleri teşhis etmemizi mümkün kılacaktır.

Bu amaç ışığında sınıyacağımız beş ana sav etrafında Erdemli siyasal hayatında gözlenen bir “göçebelik habitusu” tanımlamaya çalışacağız:

1. Göçebe yaşam tarzının obalara yani aile bağlarına dayanan ilişkileri ve birlikte hareket etme eğilimi, ilçenin kurulup gelişmesinin ardından da devam etmiştir;
2. Büyük ailelerin yerel siyaset içindeki etkisi, bu grupların önde gelenlerinin siyasi eliti oluşturmasıyla cismanileşir. Başka bir deyişle, ailelerin önde gelenleri aynı zamanda yerel siyaset içinde de söz sahibi olmuşlardır;
3. Aile bağlarının etkisi ilçenin demografik ve ekonomik büyümesi ve makro-politik değişmelerle etkisizleşse de, kişisel ilişkiler yerel siyasetin işleyişinde ağırlığını korur;
4. Erdemli sakinleri yerleşik hayata geçse dahi bu grupların ilk politik yönelimleri kentsel bağlamda da bir süreklilik arz eder. Merkez sağ duruş ve milliyetçi eğilimler ilçe siyasetinde her zaman hakim siyasi anlayışı temsil etmiştir;
5. Bu ideolojik yönelimin yakından akraba olduğu popülist retorik ve pratikler ilçe siyasetinde önemini her zaman korumuştur.

Bu savların ışığında ileri sürdüğümüz *siyasetteki göçebelik habitusu*, aile toplulukları ya da bireylerin etkisiyle ama her daim kişisel ilişkilerle şekillenen, milliyetçi-muhafazakar hassasiyetleri güçlü ve popülist söylem ve icraatlara yatkın bir siyasal anlayışı işaret eder. Bu iddia Erdemli'nin siyasal hayatı dönemler halinde irdelenerek sınanmaktadır. Tek parti dönemi ile başlatılan tartışma sırasıyla Demokrat Parti, Adalet Partisi dönemleri ile sürdürülüp, 1980 sonrasında da iki ayrı dönem halinde ele alınmaktadır. Ama bu dönemlemeden önce göçebe yaşam tarzının siyasal kültür üzerindeki izlerini ele almak yararlı olacaktır.

Yerleşik hayata geçiş ve siyasal kültür

Kent ve kır ayrımını her ne kadar basit bir zıtlık olarak okuma eğilimi sergilesek de, bunlar arasındaki ayrımın ara tonlarına önemi yadsıyamayız. Bu durum Erdemli özelinde çok daha kristalize olmuş bir şekilde görülür. Çünkü idari olarak ilçe olması, ekonomik olarak özellikle narenciye üretiminin altın çağlarında hızla gelişmiş ve demografik olarak da büyük bir dönüşüm geçirmiş bir yerleşim yerinin siyasal hayatında göçebe Yörük kültürün izleri hala hissedilebilmektedir. Kırsal öğelerin kent yaşamındaki varlığını modernleşme okulunun işaret

ettiği lineer gelişme ve kalkınma motifinin evrensel determinizminin sorgulanması için de bir fırsat olarak görebiliriz.

Erdemli'nin kentleşme sürecinin hızlanışını kıyılaşma olarak nitelemeyi tercih ediyoruz çünkü ilçedeki hızlı nüfus artışı ilçenin kuzey yüksek kesimindeki göçebe Yörüklerin kıyı kuşağına yerleşmesi ile gerçekleşti². Dolayısıyla Erdemli'nin demografik gelişimi, doğal nüfus artışı ya da başka coğrafyalardan göç etme şeklinde değil, asıl olarak kışları burada geçiren Yörük obalarının yerleşik hayata geçmesiyle gerçekleşti.

Yörük eski Türkçede yürümek, koşmak anlamına gelen “yügrük” kelimesinden türemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda daha çok dikey transhümanlar olarak adlandırılan kısa mesafede hareket eden konar-göçer topluluklara “Yörük” adı verilmiştir. Etnik bir nitelemeden ziyade tamamen hayvancılığa dayanan ve kışı sahil veya ılıman iklimde, yazı yaylada geçiren konar-göçer bir yaşam tarzına işaret eder (Dulkadir, 2010:18-20).

Erdemli'de Yörüklerin yerleşik hayata geçiş sürecinin bir diğer karakteri de bunun çok hızlı gerçekleşmiş olmasıydı. Erdemli'nin nahiye olmadan, kasaba olmadan belediye, hatta ilçe olması birçok mülakatta ifade edildi:

“1954 yılında köyden ilçe olan, bucak olmadan ilçe olan Mersin'de şey Türkiye'de ender ilçelerden. İşte halkın yaşayış biçimi genelde göçebe hayatıyla o tarihlere kadar göçebe hayatıyla, meslek itibariyle [...] göçebelikten olaraktan yaşıyorlar.”³

Yerleşik hayata geçişin ve ilçeye evrilen idari sürecin hızının Erdemli'nin gelişiminde bu kadar belirleyici olmasında burada halihazırda bir yerleşik ortak kültür olmaması da sık sık gündeme gelen bir gözlem oldu:

“Ne kadar yerleşsek de biz kasabalaşmadık. Yani ben her zaman derim: ‘Erdemli, aşiretten kaza oldu, köyden değil.’ Aşiretten kaza oldu. Yani bizde şehir geleneği yok. Doğru dürüst köy geleneğimiz de yok. Bizim bu, hala bu sıkıntımız Erdemli'de devam ediyor [...] Bizim Erdemli'de şehir geleneği yok.”⁴

Kent kültürünün görece zayıf olduğu düşünülen bir coğrafyada yerleşik hayata geçiş göçebe kültürünün özelliklerinin yeni yerleşim biriminde etkili olduğunu düşündürüyor:

“[...] Yörük kültürü Erdemli'de nostalji olarak yaşatılıyor. Adam 10 katlı apartmanın tepesinde bir tane keçi besliyor. Veya ondan sonra apartmanın üzerinde diyelim ki bazlama atılıyor. Yörükün en büyük yiyeceği bazlamadır. Apartmanın üzerinde bazlama atmak Yörük kültürünün geleneğidir. Şimdi yerleşik hayatta çok fazla şey yok. Mesela Erdemli hala yerleşik hayata geçmiş gibi gözükse de Yörük kültürünün özelliklerini taşıyor. Ama Yörük kültürünü kaybetmiş, yerleşik hayata da geçmiş değil. İki arada bir derede düşünebilirsiniz burada.”⁵

2 Sahilden kastedilen deniz kıyısından ziyade dağ ile deniz arasındaki ova olduğunu vurgulamakta yarar var.

3 D. K. ile görüşme, 29 Ocak 2015, Erdemli.

4 İ. G. İle görüşme 31 Temmuz 2015, Arpaçbahşiş.

5 A. K. İle görüşme, 27 Ocak 2015, Erdemli.

Göçebe hayatın temel unsuru hayvancılığın bu yaşam kültüründeki önemi yadsınamaz. Yayla ve ova arasındaki mevsimlik hareketin haricinde, keçi yetiştiriciliğinin bir gereği olarak gündelik yaşamda da yoğun bir hareketlilik söz konusuydu. Bu da mekâna yönelik aidiyet bağının kurulmasını zorlaştıran bir gündelikliği kaçınılmaz kılıyordu.

“Yörükler gündelik yaşarlar. Çok uzun böyle, ne diyeyim, plan yapmazlar. Neden yapmazlar? Çünkü Akdeniz bölgesindeki Yörük’ün en büyük özelliği, beslediği hayvan keçidir. Keçi uzun süreli uyumaz. Uzun süreli uyumadığı için, sürü sürekli hareket halinde olduğu için, yerleşik bir bağ-bahçe Yörük’ün bakma şansı olamaz. Sürüyü uzun süre uyutamazlar... Yörük, yöresel deyimiyle yani “ocak başı karartmaz” çünkü malının beslenmesi çok önemlidir bunun. Malının beslenmesi için -yani diyelim ki, yaklaşık olarak yükseltinin 250 ile, 300 ile 400 arasında (duruma göre değişebilir), 400 metre yükseldikten sonra yükselti yaklaşık bir ay sonra otlar daha yeşildir orada, hala yeni çıkıyordur- oraya doğru yukarıya çıkar. Bir daha yukarıya çıkar. Yukarıya çıkar [...]”⁶

Yörük kültürünün yerleşik hayattaki izlerine dair bir başka özellik de patriarkal kültürün devam eden etkisinde görülebilmektedir. Nitekim hareket halindeki obada baba figürü temel karar verici olduğu için, yerleşik hayata geçtikten sonra da, babanın aile içindeki ağırlığı devam ediyor:

“Yörük geleneğinde dedik ki, obanın beyi bir şey söylerse genelde öyle olur. Mesela bireysel tercihler kullanılmadı. Daha demokrasiye tam olarak da geçilmiş de değil. Çünkü babayla oğulun farklı bir siyasi düşünceyi benimsemesi çok zordur. Neden zordur? Çünkü baba her şeyi bilir orada, babanın bilmesi, bildiği düşünülür.”⁷

Baba ve onun merkezde olduğu aile birlikteliğini ebeveyn ve çocuklardan oluşan çekirdek aile olarak düşünmemek gerekiyor. Baba figürü çok daha geniş bir ilişki ağının, aileden öte sülale diye adlandırılan bir topluluğun merkezinde yer alır. Büyük ve nüfuzlu aile yapısı yakın zamana kadar etkisini koruyor ve ilçe siyasetinde belirleyici olabiliyordu:

“İşte seçimler geliyor, belediye meclis seçimleri geliyor, oradan işte bir bakıyorsun, şu mahalleden şu insanlardan şu ailelerden meclis üyeleri oluyor [...] bu nedenle meclis üyelikleri hiçbir şekilde işte, sivil toplum örgütlerinin tercihlerine yahut da baskılarına göre seçilen insanlardan oluşmuyor. Nereden oluşuyor? İşte, şu mahallenin işte şu ailenin şu güçlü grubun temsilcisi olarak gidiyorsun. Oradaki giden arkadaşın vafına bakılmıyor. Giden arkadaş işte meslek grubundandır, yahut da işte kültürlüdür, okumuştur, bu işleri iyi bilir, bundan dolayı biz de bu insanımızı meclise sokalım sevdası yok. Olmadığı için, orada her zaman 14-15 tane meclis üyesi, başkanıyla beraber nedir, işte o koşullar içerisinde yöneteceklerdir Erdemli’yi[...] yani en azından yüzde 60’i yüzde 70’i şeklinde böyle seçiliyor meclis üyelikleri.”⁸

Ailelerin ağırlığı neredeyse tüm çalışma boyunca hissedildi. Siyasette aktif bireylerden bahsederken mutlaka ailesine ve ailesinin kökenine biz sormadan vurgular yapıldı. Ailenin önemi ve bu yapı içinde daha ataerkil bir yaşam kültürünün tesisi, aile/sülale yapısından bağımsız toplumsal dayanışma örüntülerinin yeteri kadar gelişmemesine sebep olabilir. Ailelere dayanan

6 A. K. İle görüşme, 27 Ocak 2015, Erdemli.

7 A. K. İle görüşme, 27 Ocak 2015, Erdemli.

8 H. G. İle görüşme, 29 Temmuz 2015, Limonlu.

toplumsal gruplaşmaların arasındaki gizil çekişmeler, Erdemlilerin bir araya gelip, kolektif girişimlere kalkışmasında bir engel teşkil etmiş gibi görünüyor:

“Şimdi bizim Erdemli’de o yapı var. Şirketleşmeyi, dernekleşmeyi, kooperatifleşmeyi beceremezler. Çünkü geçinemezler. Onun için ne kooperatifçilik burada gelişti, ne şirketleşme gelişti. Ben burada çok uğraşım. O Erdemli’de birkaç zengin var onlarla: ‘Ya bir şirket kurun. Buraya hiç değilse bir sera fabrikası kurun. Sera örtüsünü kendiniz yapın.’[...] Yok, yaptıramadım. Yanaşmadılar. Yani şirketleşme, kooperatifleşme yani birleşme ruhu yok. İki gün sonra birbirlerini yemeye başladılar.”⁹

Buraya kadar olan alıntılardığımız görüşler ışığında Erdemli’nin ilçe olmasıyla somutlaşan kentleşme sürecinin göçebe Yörük topluluklarının kıyı kuşağında yerleşik hayata geçişleriyle koşut olarak gerçekleştiğini görüyoruz. Bu toplulukların yerleşik hayata geçişleri ve hızla kentleşen bir yerleşim biriminde yaşamaya başlamalarının modernleşme perspektifinden bakınca beklenildiği gibi göçebe kültürü geride bırakmaları sonucunu doğurmuyor. Mekanla aidiyet bağının zayıf, mekandaşla işbirliği ve örgütlenme eğilimi güçsüz, patriarkal yönü baskın ve büyük aile olgusunun etkin olduğu bu kültür, kentsel siyasetten beklenilebilecek heterojen, bireysel ve örgütlü bir toplumsal yapının çok da belirginleşemediğini düşündürüyor. Göçebe yaşam habitusu olarak kavramsallaştırdığımız bu hipotezi ilçenin siyasi tarihi çerçevesinde kronolojik dönemler halinde ele alarak tartışmayı sürdüreceğiz.

Tek Parti Döneminde Erdemli

Datça üzerine monografik bir araştırma yapan Horst Unbehaun ilçedeki vatandaşlık zihniyetinin yayılmasında Erken Cumhuriyet döneminin ilçede gerçekleştirdiği altyapı imkânlarının etkisinin yadsınamayacağını ifade eder (2006:108). Oysa Erdemli bu dönemde henüz resmi bir yerleşim birimi olmadığı için böylesi yatırımlardan faydalanamadığı gibi rejimin ideolojisini yaymak işlevine sahip halk evleri, odaları, köy enstitüleri gibi endoktrinasyon aygıtlarından da mahrumdur. Szyliowicz de (1966:54) Erdemli ya da Koyuncu’da Halkodası olmadığını, en yakın Halkevi’nin 37 kilometre uzaklıktaki Mersin’de olduğunu yazar. Atatürk’ün yöreye tek ziyaretinin 27 Ocak 1925 yılında Mersin’den Silifke’ye geçerken verdiği bir moladan ibaret olması da (a.g.e.: 29) kentin yeni kurulan rejimle olan mesafeli ilişkisinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Kağıt üzerinde işgal altında olmasına rağmen, düşman kuvvetlerinin baskı ve şiddetini yaşamamış, bağımsızlığın kazanılması ve yeni rejimin kurulmasıyla ortaya çıkan maddi ve ideolojik imkanlardan yararlanamamış olması dolayısıyla Cumhuriyet Halk Fırkası’nın yöredeki popülaritesi de haliyle çok sınırlı olabilmişti:

“[...] baktığımızda Erdemli işgal görmemiş bir bölge, Kurtuluş Savaşı’nda işgal görmediği için o kadar rahatlar ki, herhangi bir Kurtuluş Savaşı’nda mücadeleye girmemiş binlerce insan var [...]. Oturmuşlar nereyi çeviririz, neresi bizim olsun, neresi bunun hesabını yapmışlar. Bir iki kişi çıkar Kurtuluş Savaşı’na katılan insanlardan [...] Tabii o dönemde de CHP’nin burada

9 İ. G. ile görüşme, 31 Temmuz 2015, Arpaçbahşiş.

ahım şahım bir şeyi yok, örgütlenmesi yok. Sadece, işte böyle aileler arasında, burada işte Maviler, Keller bilmem böyle birkaç tane ailenin dışında, CHP'li bulamıyorsun yani o günün şartlarında.”¹⁰

Cumhuriyet'in yarattığı ideolojik heyecanın zayıflığının sonucunda devlet ve devletin görevlilerinden çekinilmeye devam edilir. Szyliowicz (1966, s.48), vergi tahsildarı ve jandarmadan 1940'lı yıllarda ne kadar rahatsız olduğunu not eder. Devlete yönelik önyargı ve düşünceler, dönemin konjonktürel sıkıntılarıyla birlikte düşünüldüğünde tek parti döneminin, Erdemli'nin toplumsal hafızasında pek de hoş hatıralar bırakmadığı anlaşılıyor. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasındaki seferberlik ortamının yarattığı ekonomik sıkıntılar, yaşanan kıtlıkla birleşince Tek Parti Döneminin çok büyük sorunlarla hatırlanmakta olduğu birçok görüşmede dile getirildi:

“Ve o Tek Parti Döneminin bürokratları diyeyim, bürokrat baskıları, efendim vergileri, aşar dediğimiz o dönemin, özellikle kırsalda vatandaştan alınan işte hayvanın karşılığı vereceği vergi, vatandaşı özellikle çok sıkıntıya sokmuştur. Bir de özellikle, bizim bu bölgede İkinci Dünya Savaşı dönemindeki o sıkıntılı dönem, bizim bu bölgemize çok yansımıştır. İnsanlar aç kalmıştır. Söylenen odur yani, ciddi anlamda işte anlatırlar yani, derler işte biz ot yedik şunu yedik bunu yedik. Aç kaldık, bize, CHP bunu yaptı.”¹¹

Özellikle hayvancılıkla uğraşan Yörük aileler için vergilerin ağırlığı çok net hatırlanan bir sıkıntıydı. Öyle ki, “o dönemlerde [...] küçükbaş hayvanın değerinden fazla da vergisinin olduğu» büyüklerden dinleniyordu.¹² Hayvancılık üzerindeki vergilerin Yörüklerin yerleşik hayata geçişinde önemli etkenlerden biri olmuş olduğu anlaşılıyor.

Bir yandan vergi yükü, bir yandan iklim ve savaş koşulları ile Tek Parti Dönemi hala hatırlanan “acı dolu günler” olarak toplumsal bellekte yerini alır: “Ondan dolayı bir de kafalarına yer etmiş ya CHP 42'de geldi işte kıtlık geldi, işte şurada geldi kıtlık geldi.”¹³ Cumhuriyet'in kurucu yıllarının modernleşme ülküsünün somut yansımalarını ve ideolojik heyecanını hissetmeyen Erdemli için çok partili hayata geçiş yeni bir dönemin başlangıcını temsil ediyordu. Bu sıkıntılı yılların etkisinde Demokrat Parti'ye yönelik yoğun bir ilgi gözlenir. Tabii ki, sadece “yeni bardağın suyu tatlı olur”¹⁴ diye değil, savaş sonrası dönemde yaşanan rahatlama da bu teveccühte etkili olur:

“Seferberlikten ziyade İkinci Dünya Savaşı yılları çok ağır yıllardı. Savaş yılları; yokluk çok, şeker bulamıyor, gaz bulamıyor, bilmem yiyecek bulamıyor. Ondan sonra savaştan çıkıp da Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte bir şey oldu, bir bolluk oldu[...] O seneler hava şartları iyi de gitti, tarım da çok iyi oldu. O bollukta millet yerleşmeye başladı.”¹⁵

Savaş yıllarının sefaletiyle kıyaslandığında olağanüstü bir ferahlama getiren yılların mimarı olarak görülen Demokrat Parti'nin ilçede nasıl örgütlendiği, buranın yerel siyasetinin sonraki seyri konusunda önemli ipuçları içermektedir.

10 H. O. ile görüşme, 28 Ocak 2015, Erdemli.

11 C. K. ile görüşme, 6 Mart 2015, Erdemli.

12 D. K. ile görüşme, 29 Ocak 2015, Erdemli.

13 H. O. ile görüşme, 28 Ocak 2015, Erdemli.

14 F. E. ile görüşme, 18 Nisan 2014, Erdemli.

15 H. Ü. ile görüşme, 21 Mart 2014, Erdemli.

Çok Partili Hayata Geçiş ve Demokrat Parti Dönemi

İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen dönemde çok partili hayata geçişle birlikte Erdemli'de de Demokrat Parti hakim siyasi oluşum olarak karşımıza çıkar. Parti'nin örgütlenmesine dair görüşmelerde karşımıza çıkan temel olgu, aile ve bireylerin bu süreçte önemli bir rol üstlenmiş olduklarıdır:

“Esas burada Demokrat Parti'yi kuran da babam. Kurmuştu, Salih İnankur vardı Silifke mebusu, bizim yakın komşumuzdu. Onun burada bahçesi vardı, Salih Bey'in, ona biz bakardık. O, işte biz baktığımız için bizimle ilgilenirdi. Biz de partiye onun, Demokrat Parti'ye onun şeyine geçtik, Salih Bey'in. Onun daha ötesi amcası Hafız Emin, milletvekiliymiş daha evvel, vakti zamanında, Salih Bey'in amcası. Onlar ailecek geniş bir aile, okumuş-yazmış bir aile. İşte biz de burada bahçesine bakardık. Bu ilerde bahçesi vardı. O vesileyle tanışıyorduk yani. Sonra o Demokrat Parti'ye geçti. Demokrat Parti'den milletvekili oldu. Tabii biz de, ona burada oy şey yaptık.”¹⁶

Bu alıntıda adı geçen Salih İnankur sekizinci ve dokuzuncu dönemlerde yani 1946-1954 arasında Demokrat Parti'den Mersin milletvekiliydi. Amcası olarak belirtilen Hafız (Mehmet) Emin de 1923-1946 yılları arasında Cumhuriyet Halk Partisi'nden 1934'e kadar Silifke, sonrasında da Mersin milletvekili olarak altı dönem TBMM'de yöreyi temsil etmiştir. Mehmet Emin Bey'in siyasi öneminin Cumhuriyet öncesine de uzadığı, 1900'lü yılların başında Silifke'de belediye başkanı, 1909-1910 yılları arasında Adana İl Genel Meclis üyesi olduğu, 1911'den mütarekeye kadar Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında görev aldığı, 1920'den sonra Silifke Müdafa-i Hukuk ve Kızılay Cemiyetlerine başkanlık ettiği bilinmekte.¹⁷ Yarım yüzyılı aşan bu siyasi faaliyetler haliyle İnankur Ailesi'nin yöre siyasetindeki ağırlığını anlamamızı sağlıyor. Yeğen Salih İnankur'un Demokrat Parti'ye yönelişinin aile içindeki bir fikir ayrılığından mı, yoksa 1944'te hayatını kaybeden Mehmet Emin Bey'in icazetiyle devralınmış bir misyon olup olmadığını bilemiyoruz. Her halükarda etkisi bariz olan İnankur ailesinin Demokrat Parti'ye yönelişi Erdemli'nin bu siyasi oluşuma yakınlaşmasının sebeplerinden biri olduğu anlaşılıyor.

Demokrat Parti'nin Erdemli civarındaki tanınmasında İnankur Ailesi'nin dolaylı etkisi olsa da, resmi örgütlenmesinde Keller olarak bilinen Şevk ailesi öne çıkıyor. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren Koyuncu muhtarlığını yürüten Şavkı Çavuş'un oğlu Abdurrahman Şevk 1946 yılında Koyuncu Ocak başkanı olur (Yanar, 2009:100). 1954'te Erdemli'nin ilçe olmasıyla yapılan ilk seçimlerde, muhalefetin boykotu yüzünden, sadece Demokrat Parti adaylarının yarıştığı seçimlerde sekiz meclis üyesinin arasından Abdurrahman Şevk Erdemli'nin ilk belediye başkanı olarak seçilir.

Szyliowicz, Şevk'in belediye başkanı olmasının sorunsuz olmadığını, ilçenin kuruluşunu sağlayan Alata ve Koyuncu köyleri arasında bir çekişmenin ortaya çıkmasına sebep olduğunu not eder. İdari merkez olarak işlev gören Erdemli ile yöneticilerin geldiği Koyuncu arasında, Alata'ya karşı bir dayanışma olduğunu iddia etmektedir. Hatta 1959'da Abdurrahman Şevk'in belediye başkanlığından istifa edip, Muhammet Var'ın belediyenin başına geçmesini bu çekişmeye bağlar.

16 F. E. ile görüşme, 18 Nisan 2014, Erdemli.

17 Silifke Belediyesi, “M. Emin İnankur Kimdir?”, <http://www.silifke.bel.tr/m-emin-inankur-kimdir-sayfa.html?phpMyAdmin=6-Q73NuJKIe0ge1ySM-xDZcWMMe> [Son Erişim Tarihi, 5 Ocak 2016].

Fakat bizim görüşmelerimizde 1959'daki görev değişikliğinin perde arkasında başka bir manzara belirdi:

"[...] 'Erdemli Çamlığı'nı ikiye bölelim. Yarısı senin olsun, yarısı bizim'. Belediye meclisiymiş, 7 kişi belediye meclisiymiş. 'Kabul edersin edersin, etmezsen seni başkanlıktan düşürürüz' demişler [...] işte düşürmezseniz hatırım kalır demiş, evi terk etmiş. Daha sonra meclis kararıyla [Abdurrahman Şevk] başkanlıktan düşürüldü."¹⁸

Abdurrahman Şevk'in belediye başkanlığından ayrılmasından bir süre sonra gerçekleşen 27 Mayıs askeri müdahalesi sonrasında görevde kalan bu kişiler tutuklanır ve hapis cezası alır. Hatta Şevk'in " [...] o zaman onu yapsaydık, şu anda biz de içerdeydik" dediği bile rivayet olundu (a.g.g.).

Erdemli Çamlığı Şevk'ten sonra da özel mülkiyete geçmemişti. Dolayısıyla, belediye yetkililerinin 27 Mayıs sonrası tutuklanmasının asıl sebebi araştırıldığında Ziraat Bankası'ndan kullanılan bir usulsüz kredi hakkında ulusal basına bile yansıyan bir yolsuzluk hikayesi ortaya çıkıyor:

"Demokrat Parti'nin son zamanlarında burada bir Ziraat Bankası müdürü vardı. Onunla işte epey uğraştılar, ettiler, tuttular. Bir finansman çıkarttılar. Onu da o aldı, bu aldı işte birtakım usulsüzlükler de yapılmış orada müdürle. 27 Mayıs İhtilali olunca, onu yapanların hepsini bu defa topladılar, hepsi de hüküm giydi. Birisi de [...] Abdurrahman Şevk, bu reis Abdurrahman değil de, onlardan gene başka bir Abdurrahman Şevk."¹⁹

Ziraat Bankası hikayesi Erdemli'nin siyasi hayatına dair yorumlarda sık sık karşımıza çıktı. Demokrat Parti, Adalet Partisi daha sonra da Doğru Yol Partisi iktidarlarına o kadar yakın olduğu halde ciddi kamu yatırımları almamış olmasında hep bu Ziraat Bankası hikayesi hatırlanıyor:

"[...] ilçe başkanımızdı. İşte onunla beraber Adnan Menderes'i ziyaret ettik o zaman. 'Erdemli'de ne istiyorsanız isteyin, benden talep edin. İsteddiğiniz neyse emredin' falan şeklinde sayın Adnan Menderes bizim ilçe yönetimine başkanla beraber bunu söyledi. Fakat başkan o arada dedi ki, "bizim çok iyi bir banka müdür muavinimiz vardı, Ziraat, -tek Ziraat Bankası vardı o zaman- müdür muavinimiz vardı, o müdür muavinini bizden aldılar Şavşat'a götürdüler. Onu müdür olarak istiyoruz" dedi [...] Tabii sayın Adnan Menderes rahmetli bir gülümsedi ve hemen özel kaleme bir emir verdi: "Şavşat'taki müdür muavinini Ziraat Bankası'nın müdür muavinini, hemen Erdemli'ye yollayın. Heyet varmadan oraya bankaya ulaşsın."²⁰

Böylesi atama-tayin taleplerinin yoğunluğu Demokrat Parti'nin önde gelenlerinden ve Mersin Milletvekili Refik Koraltan'ın da tepkisini çeker:

"Buraya birkaç sefer Koraltan geldi, şöyle bir baktı. Bu yana baktı o yana baktı. "Erdemli'de Erdemliler nerede" dedi. "Erdemli nerede? Bir de benim adımları kullanıyorsunuz, Koraltan kazası diyorsunuz. Erdemli nerede?" [...] Sekiz sefer gelmesi oldu da, sen ne iste daha istediğini söyleyin dedi. Onu da hatırladım. 'Şu öğretmen bizden değil. Şu müdür bizden değil. Şu, efendime söyleyeyim, memur bizden değil. Bunlarla meşgul olduğunuz hep' dedi. 'İstedğiniz bu oldu' dedi. 'Bizden maddi yönden bir şey talep etmediniz."²¹

18 Ş. Ş. ile görüşme, 6 Kasım 2015, Erdemli.

19 İ. G. ile görüşme, 31 Temmuz 2015, Erdemli.

20 H. Ü. ile görüşme, 21 Mart 2014, Erdemli.

21 F. E. ile görüşme, 18 Nisan 2014, Erdemli.

Ankara'nın bile tepkisini çeken bu 'tokgözlülük' veya 'küçük hesapçılık' ışığında ilçenin hiçbir yatırım almadığı da düşünülmemeli. Bu hizmetlerin başında hiç kuşkusuz Erdemli'nin tarımsal dolayısıyla da ekonomik gelişiminde bir devrim etkisi yapan sulama altyapısını mutlaka zikretmeliyiz. Öyle ki, bugün bile Menderes Kanalları olarak bilinen sulama kanalları 1950-1960 yılları arasında inşa edilir. DSİ'nin resmi kayıtlarında "Erdemli-Kızıllalan Alata Sulaması" olarak geçen ve 1000 ha alana sulama imkanı sunan bu yatırım yine kurumun kayıtlarına göre 1960 yılında işletmeye açılmış görülüyor.²²

Erdemli'nin gelişiminde bu kadar önemli bir dönüşümü tetikleyen sulama altyapısı dönemin başbakanının adıyla anılıyor ve ilçenin Ankara nezdindeki kredisinin bir simgesi gibi görülüyordu. Demokrat Parti'nin siyasal desteği ve DSİ'nin teknik kaynakları seferber edilerek gerçekleştirilen bu kadar hayati yatırımlar Türkiye'nin siyasal hayatının en önemli aktörlerinden biri olacak Süleyman Demirel ile Erdemli'nin yollarının keşişmesine de yol açar.

1953 yılında Seyhan Barajı inşaatında proje mühendisi, 1954'te Barajlar Dairesi Başkanı ve 1955-1960 yılları arasında DSİ genel müdürü olarak Erdemli'de devam eden bataklık ve kanal çalışmalarıyla ilgilenen Demirel'in, ilçeye bizzat geldiği de rivayet olunur. Erdemli'nin yerel siyasetinde önemli roller alacak aktörlerden biri olacak H.Ü., Demirel ile tanışmasını şöyle anlatıyor:

*"O tahta barakalı lokantadan yemek yemek için oraya oturdum. Yemek yerken ayağı çizmeli çamur, dizine kadar çizme var, ayağı çamur yakışıklı bir delikanlı geldi "selamün aleyküm" dedi bana. Ben de buyur ettim masaya. Masaya oturdu. Oturdu kimsiniz nerden gelirsiniz sohbet ettik. Hoş geldin beş gittin. Buna "yemek söyle" dedim, yemek söyledi. "Ben bataklığı kurutmakla görevli DSİ'nin görevlisiyim" dedi. "İsmim Süleyman Demirel" dedi bana. "Bu bataklıkta çalışıyorum" dedi [...]"*²³

Çok partili hayata geçişle birlikte Erdemli'nin siyasal hayatının da temelleri atılmış oldu ve bu kuruluş döneminde büyük ailelerin oynadığı rol yerel siyasetin sonraki gelişiminin de ana unsuru olarak belirdi. İnankur ailesinin partinin kuruluşundaki rolü, Keller sülalesinin üstlendiği yöneticilik katkılarıyla aileler geleneksel ağırlıklarının siyasete yansımalarının birer işareti sayılabilir. Bu ailelerin Demokrat Parti'ye yakınlığı yerel siyasetin de bu partinin hakimiyetinde kalmasına yol açar. Sonrasında da, Süleyman Demirel'in Erdemli'nin önde gelenleri ile olan ilişkisi Demokrat Parti geleneğinin 27 Mayıs sonrasında da kesintiye uğramadan Adalet Partisi ile sürmesini çok kolaylaştırmış oldu.

22 DSİ VI. Bölge Müdürlüğü- Adana <http://www2.dsi.gov.tr/bolge/dsi6/isletme.htm#sulama> [Son Erişim Tarihi, 6 Ocak2016]. Mülakatlarda arkin işletmeye açılmasının 1957-1958 yıllarına tekabül ettiği dile getirildi (D.T. ile görüşme, 8 Ocak 2016, Erdemli.) Adından da rahatlıkla tahmin edilebileceği gibi altyapının 27 Mayıs öncesinde gerçekleştirildiğinden emin olabiliriz.

23 H. Ü. ile görüşme, 21 Mart 2014, Erdemli.

“İslamköy, Aslanköy ve Erdemli”

Süleyman Demirel’in seçimlerin genel manzarasını anlamak için kendi memleketi olan Isparta-İslamköy’e, 1947 seçimlerinde “sandık namustur” diyerek yaşanan genel usulsüzlüklerden birine izin vermemek için büyük bir mücadele vermiş Mersin-Arslanköy’e ve son olarak Erdemli’ye baktığı birçok görüşmemizde zikredilen bir anekdot oldu. Bu yerlerden kendisine verilen güçlü desteğin niceliğini Demirel’in bir turnusol kâğıdı gibi kullandığı rivayet edilir.

Gerçekten de, 27 Mayıs’ın ertesindeki ilk seçimler olan 1961 genel seçimlerinde Adalet Partisi Erdemli’de %73,8 gibi bir oranla geçerli oyların dörtte üçünü almayı başarır. 1964’te Süleyman Demirel’in Adalet Partisi’nin genel başkanı olmasından sonraki ilk genel seçimler olan 1965 seçimlerinde Parti’nin oy oranı daha da artarak yüzde 76,7’ye çıkar. Demokrat Parti geleneğine yönelik istikrarlı sadakatte ilçenin etkin kesimlerinin tercihinin de çok etkili olduğu rahatlıkla anlaşılıyor:

“Demokrat Parti’nin Erdemli’de belli aileler, belli şahısların tekelinde kalmıştır [...] Demokrat Parti’den sonra gelen kimdir? Adalet Partisi’dir. Ekip nedir, aynı ekiptir. Demokrat Parti’nin kurucuları, yöneticileri olan siyasetçiler Erdemli’de Adalet Partisi ile devam etmiştir. Ve o gücü, Demokrat Parti’deki siyaset yapan insanlar bırakmak istememişlerdir.”²⁴

Ailelerin ağırlığını ortaya koyan bu görüş aynı zamanda ilçenin siyasal kültürüne dair de önemli izler barındırır. Erdemli’de büyük toprak sahipliği ya da ağalığı olmasa da, büyük ailelerin birlikteliğini koruduğu bir ortamda ilçe kendi elitlerini yaratıyordu. Köklü ailelerin önde gelenleri bu sayede ilçede de sözü geçen kişiler ve bunların siyasi tercihleri genel eğilimleri belirlemekteydi.

Adalet Partisi’ne yönelik kitlesel destek ve Demirel’in Erdemli’ye olan yakınlığının ilçenin gelişimini nasıl etkilediğine baktığımızda, kişisel veya kamu görevlilerine dair küçük imtiyaz, imkan ve öncelik taleplerinin dışında, bulabildiğimiz tek alan yine tarımsal üretime yönelik oldu. O yıllar yukarıda da ifade etmiş olduğumuz gibi seracılığın da yavaş yavaş Erdemli’de gelişmeye başladığı bir dönemdi. Her ne kadar ilk seralarda cam kullanıldıysa da²⁵, bunun yatırım maliyetinin yüksekliği kısa zamanda plastik örtünün tercihinin sebep oldu. Fakat o zaman için tedariki oldukça güç olan bu malzeme için en yüksek düzeyden destek alındığını görüyoruz:

“Millet geldi partiye, ‘ee git Demirel başbakan oldu, bize naylon örtü.’ Herkes sera yaptı. Sera örtüsü yok, hiçbir yerde bulunmuyor. Kıbrıs’tan kaçak maçak bir şey getiriyorlar, o da olmuyor. Netice, biz gittik Demirel’den istedik, vaziyeti anlattık. Dedi ‘H. hiç hammadde yok. Amma hammaddeyi getireceğim dışarıdan, senin Erdemli Kooperatifine, Güzeluluk Kooperatifine, Tömük Kooperatifine vereceğim’[...] ‘H. muhakkak sana örtü yetiştireceğim’ dedi. Geldik, neyse on beş gün geçti, millet hurra dikim zamanı geçiyor, çitiller [fideler] bozuldu. Hurra partiye geldiler. On beş gün sonra tekrar gittim. ‘H. verdiğin dilekçe orada duruyor’ dedi [...] ‘Seni ne kadar sıkıyor bunlar’ dedi. Ben şöyle bir durdum. O da benim vaziyetten anladı hemen telefon etti [...] ‘Ben sana verdiğim sözü muhakkak yaparım’ dedi. ‘Bu böyledir’ dedi. Hakikaten, geldim, kamyonlar gelmiş ertesi gün.”²⁶

24 D. M. ile görüşme, 14 Mart 2014, Erdemli.

25 A. K. ile görüşme, 27 Ocak 2015, Erdemli.

26 H. Ü. ile görüşme, 21 Mart 2014, Erdemli.

Erdemli'nin ulusal siyasetteki ayrıcalıklı konumunun kullanılmasındaki kırsal konulara yönelik ağırlık 1980'li yıllara kadar devam etmiştir. Bu eğilimdeki muhtemel sebep, siyasetin belirleyicisi olan ailelerin tarımsal faaliyetlerinin ve dolayısıyla maddi çıkarlarının bu alanda yoğunlaşması olabilir. Erdemli'nin yerli ve büyük nüfuz sahibi ailelerinin kentsel faaliyetlerle, mesela ticaretle iştigal etmelerinin geçmişi çok eskiye gitmiyor. Gerçekten de, görüşmelerimizde birçok defa ilçede ticaretin kente dışarıdan gelenler tarafından başlatıldığı zikredildi:

“Ama ticaret yoktu. Ticareti kim yapmıştır? Ticareti dışarıdan gelenler yapmaya başlamışlardır. Çünkü bizim insanımızın bildiği hayvancılıktır. Yakın zamana kadar da Erdemli'de yerli esnaf bulmak çok zordur.”²⁷

Yerlilerin ticaretle uğraşmadığı ortamda bu faaliyetlerin öncüleri ilçeye sonradan yerleşmiş bireyler olmuş:

“Şimdi şu şekilde, Erdemli'nin çarşı esnafı gerçekten özellikle Darendeliler, bizim çocukluğumuzda, 60'lı yıllarda çocukluğumuzda, Darendeliler çerçi olaraktan burada ticarete başladılar. Omuzlarına bir basmaları atarlardı bohçaları, fasulye toplardı bayanlar tarlalarda, bayanların yanına kadar gelip o zaman böyle bir bohçadan veyahut yaptıkları şeyden satarlar şey yaparlardı [...] Erdemli'nin yerlisinden de, ticaretle uğraşanlar da var idi yok değil. Fakat işte çarşı esnafı, böyle küçük esnaf diyelim artık büyük değil de, genelde Darendeliler efendime söyleyeyim sonradan özellikle 65'li yıllardan sonra Ermenekliler, tabii Ermenekliler arkadaşlar onlar da Erdemli'den oldular. Onlar da bu çarşı esnafına veya zanaatkar olarak daha ziyade zanaatkar olaraktan yani el sanatı [icra ederek katıldılar].”²⁸

Silifke, Ermenek ve Orta Anadolu ilçelerinden gelenlerin yürüttüğü ticari faaliyetlere, özellikle küçük ticarete Erdemli yerlilerinin katılımı ancak 1990'lı yıllarla başlar:

“[...] ben sana anlatayım; '92'de bir arkadaşımız beldede kuyumculuk yaptı. Bizim bir yerli insanın kuyumculuk yapabileceğini biz ondan gördük. '92'de! Çünkü kuyumculuk ayrı bir meslek biliyorduk, ayrı bir dal biliyorduk. Bir üniversite mezunu arkadaşımız gitmiş, eğitim almış, görmüş; geldi Erdemli'ye kuyumculuk açtı; bundan sonra yerli insanlar Erdemli'de kuyumculuğa başladı, yani bilinmiyordu.”²⁹

Ticaretle iştigal eden grupların yerel siyasetteki ağırlıklarının sınırlı olması, nüfuzlu grupların da daha ziyade tarımsal faaliyetler içinde bulunması ilçenin Ankara nezdindeki itibarının, ilçe merkezine yatırım olarak yansımada kullanılmamış gibi görünüyor. Bunda 1959-1960 ve 1963-1968 yılları arası haricinde ilçenin belediye başkanlığını üstlenen Abdurrahman Şevk'in belediyecilik anlayışının da etkisi olduğu tahmin edilebilir. Toplamda 17 yıl belediye başkanlığı yapmış Şevk'in tüm bu yıllar boyunca yürüttüğü faaliyetlerin genellikle sulama alanında olduğu, özellikle de tarımsal amaçlı sulama kanallarının inşasına büyük önem verdiği rahatlıkla ifade edilebilir. Bu alana olan ilgisi ve elde ettiği başarının Demirel'le yakın ilişkisinden kaynaklandığı da düşünülebilir. Erdemli'nin içme suyu ihtiyacının da onun çalışmaları sayesinde karşılandığı

27 M. Ş. ile görüşme, 11 Nisan 2014, Erdemli.

28 D. K. ile görüşme, 29 Ocak 2015, Erdemli.

29 A. D. ile görüşme, 7 Kasım 2015, Erdemli.

biliniyor. Bunun haricinde yine tarımsal üretimle ilişkili olarak sebze halinin yapımı da Şevk dönemine denk gelir (Yanar, 2009:100-102).

Şevk'in başkanlıktan uzak olduğu istisnai yıllardan biri olan 1963-1968 yılları arasında başkanlığı üstlenmiş Ali Kalay döneminde ilçenin elektriğe kavuşması için yoğun çaba sarf edilir:

"64'ü devralırken, Ali Kalay diye bir şahıs burada belediye başkanı seçildi. İlkesi şuydu. Buraya bir elektrik gelecek. Çünkü buranın bir elektrik motoru vardı. Akşamları bazı evlere, gücü yetmediği için, bizde de vardı elektrik. Bir savcı hanım oturuyordu bizim evde. Ona kıyaslan, ona elektrik alıverdük. Ona verdiler. O motordan geceleri elektrik verirler. Ve burada belediye başkanı Ali Kalay seçildikten sonra, elektrik üzerine Demokrat Parti (sic.) zamanında, buna eğilim gösterdi. Ve elektriği getirdik, gece gündüz yatmadı adam."³⁰

1968'de Ali Kalay belediye başkanlığını Abdurrahman Şevk'e bıraktığı için kentsel yatırımların devamı gelmiyor. Öte yandan bu devir de pek sancısız olmuyor. Adalet Partisi'nden aday gösterilmeyen Ali Kalay'ın bağımsız olarak seçimlere girmesi ilçenin siyasetinde bir ilke de işaret eder. Alata'lı Kalay'a karşı Adalet Parti'li ve CHP'lilerin dayanışması gibi gözükken bir seçim ittifakıyla başkanlığı kaybeden Kalay, Yüksek Seçim Kurulu'na kadar itirazlarını götürmüş ama bir sonuç alamamıştır. Yine de bağımsız olarak oyların yarıya yakını alabilen bir aday, siyasi ilişkilerin bireysel doğasına dair önemli bir ipucu sayılabilir ki özellikle 1990 sonrasında bu boyut çok daha ön plana çıkacaktır.

Diğer yandan Ali Kalay'ın bağımsız adaylığının haricinde 1970'li yıllarda ilk defa Erdemlili bir siyasetçi CHP'den milletvekili seçilir. 1970'li yıllar için bu kadar genç ve küçük bir ilçeden dört milletvekili ve bir senatörün çıkmış olmasını ilçenin ulusal siyaset içerisindeki ağırlığının bir temsili olarak yorumlayabiliriz. Nitekim 1973-1977 yılları arasında Adalet Partisi'nden İbrahim Göktepe ve Fevzi Arıcı, CHP'den Oral Mavioğlu, 1973-1980 yılları arasında Adalet Partisi'nden Nazım Baş TBMM'de, 1968-1977 yılları arasında da Lütfi Bilgen'in 1968-1977 yılları arasında Cumhuriyet Senatosu'nda temsilci olarak görev almasıyla, Erdemli'nin Ankara'da çok güçlü bir şekilde temsil edilmesi sağlanmıştı.

Bu dönemin bir diğer özelliği de, özellikle 1970'li yıllarının ikinci yarısında ilçede filizlenen Ülkücü harekettir. Erdemli bu yıllarda sol eğilimli Silifke ve Mersin arasında milliyetçi gençlerin kalesi konumundadır. Adalet Partisi geleneğinin bu kadar güçlü olduğu bir yerde milliyetçi gençlik örgütlenmesinin bu kadar etkin olmasında Adalet Partisi'nin etkin bir gençlik örgütünün olmaması ve o dönemde Erdemli'ye dışarıdan gelen öğrenci ve öğretmenlerin büyük etkisi olduğu anlaşılıyor:

"1973'te burada falan o kadar şey değildi, böyle bir olay yoktu, ben ortaokula başladığım dönemde. 73'ten sonra dışarıdan şeyler getirildiler buraya, Adana'dan, Kozan'dan, Kadiri'lden şuradan buradan yani, militan öğrenciler geldi. Militan öğrenciler gelince ister istemez bir baskı unsuru oluştu burada. Baskı unsuru oluşunca şeyde, Erdemli lisesinde tabii ki şeyler olmaya başladı."³¹

30 H. G. ile görüşme, 29 Temmuz 2015, Erdemli.

31 H. O. ile görüşme, 28 Ocak 2015, Erdemli.

Milliyetçi Hareket Partisinin 1969'da Adana'da kurulması ve Türkeş'in aynı yıl Adana'dan milletvekili seçilmesi yukarıdaki kanaati desteklemektedir. Öğrencilerin yanısıra bir grup öğretmenin bu dönemde oynadığı rol özellikle vurgulandı. Nitekim İlter Turan da (1984:121) 1980'lerin başında, içlerinde Erdemli'nin bir köyünün de olduğu bir sahada yaptığı araştırmada öğretmenlerin kırsal yerleşim yerlerinde oynadığı siyasal etkiyi gözler:

“Son yıllarda köylü-öğretmen ilişkisi bazı öğretmenlerin aşırı ideolojilere yönelmesi dolayısıyla da bir sarsıntı geçirmiştir. Örneğin İçel 2 Köyünde³², köylü[ler] gençlerin ideolojik kamplara ayrılmasından köyün öğretmenlerini sorumlu tutmaktadır. Aydın 2 ve Eskişehir 1 köylerinde de öğretmenlerin aşırı siyasallaşmasından yakınılmıştır.”

Sonradan gelenekselleşecek ve Türkiye'nin farklı yerlerine yayılacak Türkmen Şölenleri'nin ilki 1977 yılında Erdemli'de düzenlenir.³³ Erdemli'nin milliyetçi kimliği Mersin civarında şiddet olaylarına da evrilir. Erdemlili gençlerin Mersin'de otobüslerden indirilip dövüldüğü, Erdemlilerin de buna Silifke'ye giden gençleri ilçede indirip döverek karşılık verdikleri birçok görüşmede zikredildi. Tarihini saptayıp, basın taramasıyla teyit edemesek de zamanın Gençlik ve Spor Bakanı Yüksel Çakmur'un kapalı spor salonu açılışı sırasında hırpalanması, bir 19 Mayıs töreninin geçit töreni sırasında öğrencilerin protestosu sonrasında Erdemli Lisesi'nin bir ay boyunca kapanması ve bazı öğrencilerin ilçe dışına sürülmesi bu dönemdeki Ülkücü hareketin nasıl hızla geliştiğine dair net bir fikir veriyor.³⁴ O dönemin genç ve öğrencilerinin 1990'lı yıllarda etkin siyasetçiler olacağını da not etmekte fayda var. Fakat bunu tartışmadan önce 12 Eylül sonrası ortamın Erdemli siyasetinde nasıl bir siyasi elit yenilenmesine vesile olduğunu ele almamız gerekir.

Özetleyecek olursak 1960 ve 1980, iki askeri müdahale arasındaki dönemde Erdemli siyasetinin gelişimi başta kurguladığımız savları onar niteliktedir. Büyük ailelerin siyaset içindeki ağırlığı sürmüştü ve bu siyasi elitin merkez sağdaki konumlanışında bir değişiklik yaşanmamıştır. İlçenin merkezdeki kredisinin bu zümrelerin çıkarlarının odaklandığı kırsal alana yönelik kullandığı da ifade edilebilir. Sonraki dönemler açısından önemli bir gelişme, bu etkin ailelerden görece bağımsız bir biçimde ilçe gençliğinin milliyetçi-ülkücü siyasal eğilimler içinde yetişmeleridir. Bu siyasallaşma, hem etkin siyasetçi grubunun profili, hem de hakim siyasal parti yönelimi açısından sonraki dönemde yeni gelişmelerin habercisi sayılabilir.

1980 Sonrasında Yeni Rejim ve Yeni Elit

12 Eylül askeri darbesiyle yerel ve ulusal siyasette aktif tüm aktör ve örgütlere yasak geldi. Belediye başkanlarına kadar inen bu görevden alma ve yasaklama furyasıyla Erdemli belediye başkanı Abdurrahman Şevk de Şubat 1981'de görevden alınır. Şevk'in kısa kesintilerle 17 yıl süren

32 Ki bu köyün Erdemli'nin bir köyü olduğu Turan'dan şifahi öğrenilmiştir.

33 D. K. ile görüşme, 29 Ocak 2015, Erdemli.

34 M. D. ve D. Ç. ile görüşmeler, 8 Ocak 2016, Erdemli.

belediye başkanlığından alınışı ilçe siyaseti için de bir kırılmayı temsil eder. O zamana kadar Demokrat Parti geleneği içinde ve Demirel'in teveccühüyle siyaseti yönlendirmiş büyük ailelerin önde gelenleri Demirel'in ve Adalet Partisi'nin eksikliğinde yeni yönünü seçmekte bir tereddüt yaşar. 1970'ler boyunca Adalet Partisi'nin ilçe başkanlığını yapmış, Demirel'in yakını H.Ü. o günleri şöyle hatırlıyor.

"Ondan sonra tabii, bu ihtilaldan sonra Özal parti kurdu, ANAVATAN Parti'sini kurdu. [Turgut Özal] İl başkanını göndermiş [...] Demiş ki 'Erdemli'de partiyi Hüseyin'e kurduralım'. [...] dediler ki '[...] Turgut Bey partiyi kuruyor, burada da seni ilçe başkanı yapacak, oradan ileride de ne istersen yapacak' [...] Şimdi ille gidelim partiyi kur dediler Erdemli'de. 'Görüş' dediler, 'Turgut Bey seni bekliyor. Seni götürüreceğiz'. Dedim ki 'beni götürmeyin, ben gitmeyeyim'. 'Neden?' dediler. 'şimdi bak, kaç yıl oldu, yirmi yıldır ben Demirel'in dostuyum, arkadaşım, ahbabım. Bir haksızlığa uğramış Zincirbozana gitmiş, şimdi çıkmış gelmiş, ben onunla istişare etmeden, bu işi varıp da ben hemen parti başkanı olayım demem, yakışmaz' dedim yani yakışsız bir şey olur. '[...]Turgut Bey'e de saygılarımı ilettiğimi söyleyin, rahatsızmış gelemedi' deyin. Onlar da makul karşıladılar [...] [Demirel'e] meseleyi anlattım, dedi ki 'Hüseyin kendin bilirsin ama ben sana bir şey söyleyeyim' dedi. 'Biz Turgut Bey'i on beş sene evvel getirdik müsteşar olarak [...] pek tavsiye etmem ama irade senin' dedi yani istersen şey dedi 'gereken neyse onu yap şimdi şu anda şey olmuyor' dedi."³⁵

Yeni kurulan Anavatan Partisi'ne yönelik mütereddit tavır Demokrat Parti ve Adalet Partisi'nin geçen 20 yılda Erdemli'deki en sadık ve önemli figürüyle sınırlı değildi. 1970'li yıllarda Adalet Partisi'nden milletvekili olmuş İ. G. de aynı şekilde Anavatan'da siyaset yapmayı tercih etmez:

"Anavatan'a geçecektik biz de, bizim bir kaynım(ız) vardı İ. G. diye, milletvekiliydi. O geçivermedi, o az inat değildi, biz ona uyduk geçmedik. Ve hala onun pişmanlığını yapıyoruz. [...] İ. G. geçmedi, Özal'ı sevmezdi. Özal onu çok şey yaptı, bak kendinin söylediği, İ. gel, İ. gel üç sefer telefon etti hatta yanına çağırmış. Üç sefer telefon etmiş gelmemiş İ. İ. inat, İ. G. inattı yani [...] Biz o gitmeyince, biz hala o partide devam ettik. Doğru Yol ile Doğru Yol (Adaletle) devam ettik."³⁶

İlçenin efsane belediye başkanı Abdurrahman Şevk'in de Demirel'e sadık kaldığını Anavatan Partisi'nden belediye başkan adaylığı teklifi alan oğluna bu konudaki tavsiyesinden anlıyoruz:

"Bana geldiler adaylık teklif ettiler; belediye başkan adaylığı. Ben Polis Akademisi son sınıftaydım. Genel seçim yapılmıştı artık ANAP başarılıydı. Kasım, genel seçim yapıldı yanlış hatırlamıyorsam, Mart'ta da mahalli seçim yapıldı. İşte o ANAP'ın kurucularından, 3-4 tanesi arkadaşımız, akrabamızdı. Ankara'ya geldiler bana teklif ettiler. Ben de babamı aradım. Böyle böyle, babam dedi ki, 'diplomana zararı var mı?' dedi. Dedim ki 'baba diploma hayal' dedim, 'diploma burada biter' dedim. 'Oğlum' dedi 'Doğru Yol'dan biz aday çıkarmayız dedi sen olunca' dedi. 'Seçimi rahat kazanırsın' dedi. 'Hiçbir şüphe yok' dedi. 'Ama' dedi 'diplomayı bir daha kazanamazsın' dedi. 'Diplomanı al' dedi. 'Seçimler' dedi '5 sene de bir yapılır'. 'Daha' dedi 'zamanın çok' dedi. 'Ama diplomanı al' dedi."³⁷

35 H. Ü. ile görüşme, 21 Mart 2014, Erdemli.

36 D. T. ile görüşme, 21 Mart 2014, Erdemli.

37 Ş. Ş. ile görüşme, 6 Kasım 2015, Erdemli

Şevk'in oğluna karşı DYP'nin aday çıkarmayacağı yönündeki telkini, partiler arasındaki ilişki ve rekabetin de kişisel ilişkilerden azade olmadığını düşündürmesi adına önemlidir ki bunun çok daha somut örnekleri ailelerin geleneksel ağırlığının çözülmeye başlamasıyla daha net görülecek. Çünkü Erdemli siyasetinin 'duayenlerinin' Demirele'ye sadık kalmasıyla, bir görüşmede "ikinci sınıf" olarak tabir edilen ekip³⁸ ilçe siyasetinde birden söz sahibi olur:

"Çarşıya geldim birgün, geldim o Ali Er geldi yanıma, o benim delege ya. 'Abi' dedi, 'bana parti kurucusu ol diyorlar' dedi, 'yönetimde ol diyorlar' dedi, 'bu yeni Anavatan Partisi'nde' dedi. 'Ben sana danışa geldim' dedi, 'ne diyorsun? Söyle bana' dedi. 'Ali sana ne verecekler?' dedim, 'genel meclis üyesi teklif ediyorlar' dedi. 'Tamam Ali sen onu en iyi yapan insanlardansın, gidin o partiyi kurun.' [...] Ali danışarak gitti oraya ama muvaffak oldu."³⁹

Geleneksel siyasi eliten Anavatan Partisi'ne yönelmeyişi, o güne değin siyasette geri planda kalan bir grubun ilçe siyasetinde söz sahibi olmasını sağladı. O günleri hatırlayan Ali Er, Parti'den teklif getiren kişilerin onu ilk görüşlerinde, köylü kılık kıyafeti ile pek de beğenmediklerini düşünür. Biraz düşünmek için zaman istediğinde gelen grubun rahatladığını bile hissetmiştir. Fakat Er'e göre başka kimseyi bulamadıkları için tekrar gelip onu partiye davet ederler ve ilçe yönetim kurulu üyesi olur. İlk seçimlerde de pek kimsenin rağbet etmediği il genel meclis üyeliğine seçilir. Genel başkan Özal ile ilçe temsilcilerinin bir araya geldiği bir toplantıda Erdemli'nin sorunlarını anlatışı Özal'ın dikkatini çeker ve kendisiyle genel başkan şahsen ilgilenir. 1987 genel seçimleri öncesinde parti içinde kendisinden habersiz yürütülen bir aday belirleme çalışmasına kızarak aday olan Er milletvekili seçilir. Bu, 25 yıl sürecek ve Türkiye tarihinin en uzun milletvekilliği kariyerlerinden birini temsil edecek bir siyasi sürecin başlangıcıdır.

Tarlardan, önce genel meclise, sonra da TBMM'ye hızla tırmanan Er'in siyaset anlayışı da bu minvalde belirlenir. Kendi ifadesi ile 'rüyasında görse inanmayacağı' bir konuma gelen Er bu makamı kırsal kökeninin beklentileri ışığında kullanır. Herkesin çok rahatlıkla ulaşabileceği, en küçük yardım ve desteği bile isteyebileceği⁴⁰, özellikle sağlık konusunda hemşehrilerinin başkentteki işlerini şahsen takip eden bir vekil olur. Evi misafirhane gibidir. Turgut Özal'ın cenazesi için Ankara'ya gelen 67 hemşehrisini evinde ağırlar. Tüm odalarda balık istifi konuklar yatmaktadır. Öyle ki, evdeki battaniyeler yetmediği için eşi kadife perdeleri çıkarıp, konuklarının üstünü örter. Diyalize gitmek gibi uzun süreli sağlık ihtiyacı olanlar aylarca konutunda misafir olur:⁴¹

"[...] şimdi buradan gelen adamları Ankara'ya gönderdik, hastası var yahut başka bir şeyi var, oğlunun kızının tayini çıkacak, Ali Er'in yakınları [...] Ali Er'in doğru evine varırlardı. Evinde ağırlardı, adam şuraya sofrasını sererdi [...] Gelenin de önüne düşerdi. Milli eğitimde varsa bir eksikliği, efendim bir tayini varsa, bir hastası geldi mi ona bakardı ve ondan sonra gelirdi köylere [...] Silifke'nin Yörükleri, buranın Yörükleri Mut Yörükleri var hep bunların gönlünü

38 Ş. Ş. ile görüşme, 6 Kasım 2015, Erdemli.

39 H. Ü. ile görüşme, 21 Mart 2014, Erdemli.

40 Her nevi trafik cezası için, hatta ilkokullardaki sınıf başkanlığı seçimi için bile Ali Er'in devreye sokulduğu anekdotlar dinledik.

41 Ali Er ile görüşme, 9 Ocak 2016, Mersin.

aldı bu ekseriyetlen. Efendim buraya gelirdi işte arkadaşların hepsini görürdü yani [...], onun için tutuldu. Bu insan öyle. Sevgi gösterdi millete, kimseye ben milletvekiliyim demedi.”⁴²

Ali Er’in ilgisinden yararlanmak için partilisi, hatta Mersin’li olmak bile gerekmez. Meclis kapısından “Mersin portakalı” yemiş kimseleri yani herkesi içeri almış olduğunu gururla anlatır Ali Er.⁴³

Büyük ailelerin öncelikle zirai taleplerine cevap veren geleneksel siyasal kültür Ali Er’le birlikte sıradan vatandaşların gündelik ihtiyaçlarına göre kurgulanan bir anlayışa evrilir. Er’in kendisinin de ifade ettiği gibi üye/aday/vekil olduğu partinin pek bir önemi yoktur. Onun için önemli olan seçmenlerinin ihtiyaçlarına cevap olabilecek bir siyasal güce sahip olmaktır. O yüzden de 2001 yılında ANAP’tan AK Parti’ye geçmekte hiçbir tereddüt göstermez. Aynı şekilde 2011 yılında bu partiden aday gösterilmeyince de iktidar olanakları, dolayısıyla siyasal etki vaat etmeyen diğer partilerin adaylık tekliflerine teveccüh göstermez ve kendi deyişiyle “limon kesmeyi” tercih eder.⁴⁴

Kente Yönelen Yerel Siyaset

Ali Er’in beş dönem vekillik kariyeri, kendisini Erdemli’nin ulusal siyasetteki en önemli aktörü haline getirirken yerel siyasette de taşlar oynamaktadır. 1984 seçimlerinde Anavatan Partisi’nin adayı Celil İbrahim Ersin %38,97’lik bir oyla belediye başkanı seçilir. Adalet Partisi’nin varisi olan DYP’nin de %24,21’lik oyu geleneksel siyasal elitin Demirel’e sadakatinin bir işareti olarak yorumlanabilir.

Ülkücü kökenli Ersin’in belediye başkanlığını kazanması yerel siyasetin eksenini de kırsaldan kente doğru kaydırır. İmar planı çalışmalarına başlayan ve kentsel faaliyetlere odaklanan Ersin’le beraber kentsel düzenleme ve çalışmalar yerel siyasetin ana konusu haline gelir.

Yerel siyasetin kente yönelmesinin arka planındaki en önemli etkenlerden biri de aynı yıl plan yapma ve onaylama yetkilerinin belediyelere bırakılması oldu. Bu yetkinin devri belediyelerin imar ve altyapı yatırım ve faaliyetlerinde doğrudan söz sahibi haline gelmesini sağlayarak, yerel siyasetin ilgisini doğal olarak kentsel konulara yöneltti. Erdemli bu dönemde hızla yapılaşmaya başlar ve bu yapılaşmanın gerektirdiği altyapı ve izin faaliyetleri belediyenin ana gündemi haline gelir.

Yerel siyasetteki bu değişim aktif siyasal aktörlerin de çoğalması ve farklılaşmasına sebep olur. Özellikle Ersin ülkücü geçmişinin etkisiyle belediyeye bu görüşteki elemanlar alır ki Musa Mutlu, Mükerrerem Tollu gibi daha sonraki yıllarda belediye başkanlığını üstlenecek kişiler belediyede

42 E. Y. ile görüşme, 6 Mayıs 2015, Erdemli.

43 Ali Er ile görüşme, 9 Ocak 2016, Mersin.

44 “Ali Er Limon Kesiyor” <http://www.yenihabererdemli.com/ali-er-limon-kesiyor-u-5923.html> [Son Erişim Tarihi, 19 Ocak 2016].

çalışmaya başlar.⁴⁵ Böylece 1970'li yılların ülkücü gençleri aktif resmi siyaset sahnesine çıkmış olurlar.

1989 yılındaki bir sonraki seçimlerde belediye başkanlığı yeniden el değiştirecek ve DYP'den aday olan Mustafa Ergin belediye başkanı seçilecektir. DYP'nin oy oranının %50 üzerine çıkması ilk bakışta garip görünebilir. Bu durumun açıklaması ilçenin sosyal demokrat oylarının düzeyinde bulunabilir. Nitekim bir önceki seçimlerde %16 olan merkez sol oyların 1989'da %3,5'a iner.

Yaptığımız görüşmelerde oy oranlarındaki sıra dışı değişim DYP ve SHP'nin seçimde ortaklık kurmasıyla açıklandı. Buna göre, aslen SHP'li olanların DYP listesinden belediye meclisine girmesiyle bu partinin de desteğini alarak belediye başkanlığı seçimlerini Ergin kazanır. Ergin'in ilçenin önde gelen ailelerinden olması da bu ailelerin Demirel geleneğine yönelik devam eden sadakatinin bir işareti olarak yorumlanabilir.

Mustafa Ergin'in başkanlığında geçen beş yıl için Erdemli'de ele alacağımız çok da önemli bir gelişme göremiyoruz. Ergin'in merkezinde olduğu DYP-SHP koalisyonunun ömrü de ancak bir dönem olabilir ve ilçede MHP'nin etkili olduğu yeni bir dönem başlar.

MHP'li yıllar

1994 yılındaki yerel seçimler Erdemli'nin yerel siyaseti açısından yeni bir sayfanın açılışını ifade eder. 1980 öncesi siyasetin aile bağlantıları güçlü ve Demirel'e sadık siyasi aktörleri, 1984 seçimlerinde ANAP'tan belediye başkanlığını kazanmış Celil İbrahim Ersin'in DYP'ye üye olmasını sağladılar. Düşünce, kendisini partilerinin belediye başkanı adayı yapmaktır. Hatta bu konuda dönemin genel başkanı Tansu Çiller'den de söz alırlar. Fakat buna muhalif ilçe örgütü aday belirlemede delegelerin oy kullanacağı bir merkez soruşturması yönteminin uygulanmasını sağladıkları için Ersin DYP'nin başkan adayı olamaz. Bu transfere ön ayak olanın da desteği ve teşviki ile Ersin bağımsız aday olur ve DYP'den daha fazla oy alır.

Merkez sağ oyların, ANAP'ın %14,61'lik oyuyla böylece üçe bölünmesi yerel seçimlerin sonucunun kimsenin hatta belediye başkanı seçilecek Ali Şahin'in bile beklemediği bir yere getirir:

“Mesela Celile MHP'den adaylık teklif ettiler. Bağımsız olma gel MHP'den ol. '720 oyla belediye başkanı mı olacağım' dedi. Kabul etmedi. Ali Şahin, hatta Çarşamba günü, Pazar günü seçim var, Çarşamba günü, Ali Şahin'in sınıf arkadaşı benim eniştem. Ya şu Pazartesi bir seçim olsa da gitsem [diyor dedi] [...] Seçim olsa da bir gitsem derken, seçimi kazandı.”⁴⁶

Böylece değil yerel aktif siyasetin içinde, ilçede bile yaşamayan Ali Şahin 1994 yılında belediye başkanı seçilir. Ülkücü gelenekten gelen birisinin MHP'den aday seçilmesi kağıt üzerinde ilçenin

45 Doğrudan MHP'den seçilen ilk başkan olan Ali Şahin'e de teklif götürülmüş ama o Eskişehir'de kalmayı yeğlemiştir (C. İ. E. ile görüşme, 13 Ocak 2016).

46 Ş. Ş. ile görüşme, 6 Kasım 2015, Erdemli.

milliyetçi kimliğinin tescili olsa da yukarıda aktardığımız tartışmalar ışığında bunun ideolojik, partizan bir dönüşüm olmadığı görülebilir. Belli grup ve aktörlerin tamamen pragmatik manevralarının beklenen sonuçları vermemesi, belediyenin o zamana kadar ilçede kurumsal hiçbir varlık göstermeyen MHP'nin iktidara gelmesine yol açar. Fakat iktidara geliş bir dönemle sınırlı tesadüfi bir gelişme olmayacak istikrarlı bir MHP gücünün kök salmasına yol açacaktır. Ali Şahin'in iki dönemin ardından iktidara bir dönemliğine gelen AK Parti'nin akabinde halen devam eden MHP'li başkanlar dönemi başlayacaktır.

MHP'nin büyük ölçüde tesadüflere bağlı iktidara gelişinin kalıcılaşmasında iki olgu göze çarpmaktadır. Öncelikle 1990'ların Kürt sorunu, terörle mücadele ile geçen ve milliyetçiliğin gündelik popüler sembollerle yaygınlaşmasına imkan veren genel siyasal ortam MHP'nin sadece Erdemli'de değil, ülke genelinde güçlenmesine sebep olmuştur.

Erdemli'de milliyetçi düşünce ve fiillerin böylesine güçlenişinde Mersin'e olan yakınlığı da bir unsur olarak not edilmeli. 1990'lı yıllarda bölgedeki gerilimden kaçanların ana duraklarından biri olan Mersin'de Kürt kökenli vatandaşların önemli bir mevcuda ve görünürlüğe kavuşması bunun sınırında yer alan Erdemli'de bir tepkisellik yaratmış olabilir.

MHP'nin ilçede kalıcılaşmasına izin veren bu makro değişkenlerin dışında Ali Şahin'in benimsediği belediyecilik anlayışının da etkisi olduğu yadsınamaz. Seçilir seçilmez kentin çağdaş bir imar planına kavuşması için çalışmalarla başlayan Şahin'in çizdiği kentsel gelişme çizgisi Erdemli'nin planlı bir gelişme stratejisine kavuşmasını sağlamış ve sonradan göreve gelen belediye başkanlarının da sadık kaldığı bir anlayışı şekillendirmiştir. Kentsel altyapı ve düzenleme çalışmalarına vurgu yapan bu anlayışın hayata geçmesi için daha sonraki dönemleri beklemek gerekecek olsa da başkanın halk arasında "Çim Ali" olarak anılması bu politika değişikliğinin bir işareti olarak sayılabilir. Nitekim Şahin'in ilçenin ana yolu üzerindeki refüjde çevre düzenlemesine girişmesi ve buraları çimlendirmesi Erdemli'de hala hatırlanan bir gelişmedir. Şahin'in göreve geldiği ilk günlerde yapılan ilk uygulamalardan bir diğeri de yazlık konutların kapattığı sahil şeridini, kıyı kanununun hükümlerine dayanarak halkın geçişine açmasıdır. Bu eylem o dönemde halkın kamu hakları ve kullanımlarıyla ilgili hassasiyetin oluşumunu yansıtmaktadır.

Ali Şahin'in yerel seçimlere "Erdemli'yi kaymakamlı köy olmaktan kurtarmak" sloganıyla katılmış ve özellikle genç seçmenlerin desteğiyle seçimi kazanmış olduğunu not etmek önemli. Şahin o güne kadar edindiği belediyede görev almış olmanın deneyimiyle birlikte atık su ve arıtma sistemleri ve ulaşım yatırımlarına öncelik vermiştir. Bu dönemde Erdemli Nazım İmar Planı Revizyonu yapılmış ve hızla planın uygulanmasına geçilmiştir. Bir diğer önemli girişim gecekonduların boşaltılması ve gecekonduların sakinleri için toplu konut projesinin üretilmesidir. Bu projeler o günler için oldukça radikaldir ve uygulaması uzun yıllara yayılacaktır.

Bu belediyecilik anlayışının Erdemli halkı tarafından benimsenmiş olmasını - MHP'nin 1994'deki konjonktürel popüleritesinin de elbette etkisi ile- Şahin'in 1999'da tekrar seçilmiş olması ile görüyoruz. Oylarını yaklaşık %16 oranında artıran Ali Şahin DYP'li en yakın adayına %11'lik fark atarak rahatça tekrar seçilir. Bu seçimlerdeki ilginç bir not Celil İbrahim Ersin'in DYP'den

aday olma başvurusu daha önce MHP'den aday adayı olması gerekçesi ile seçim kurulu tarafından reddedilmesidir. Kendisinin adaylığına imkan kalmayınca partililerin baskısı ile siyasetle hiçbir ilgisi olmayan eşi aday olur ve buna rağmen neredeyse %27 oranında oy alır. Eşinin önde gelen bir siyasetçi olması haricinde herhangi bir siyasi bağı olmayan bir adayın aldığı oran ilçenin kişisel ilişkilere dayanan siyasal hayatına dair önemli bir kanıt sunar.

Erdemli'nin siyasetindeki kişisel ilişkilerin önemini izleyen seçimlerde bir kere daha görüyoruz. 2004'e gelindiğinde artık AK Parti'nin iktidarı ulusal düzeyde iyiden iyiye tesis edilmişti ve dolayısıyla yerel seçimlerin de en iddialı partisiydi. Haliyle de, bu partiden çok sayıda aday adayı ortaya çıktı. Aralarında şehrin önde gelen nüfuzlu ve ekonomik olarak da güçlü aktörlerine rağmen AK Parti'nin aday emekli öğretmen olan Musa Mutlu olur. Celil İbrahim Ersin zamanında belediyeye giren, farklı birimlerde çalıştıktan sonra 2004 yılında belediyenin nikah memuru olarak çalışan Mutlu mütevazı bir profile sahip, kimsenin çok da aday olma şansı görmediği bir aday adaydır, fakat o kadar güçlü aday adayı arasından seçilir.

Bu sürpriz gelişmenin arka planını biraz irdelediğimizde adaylığında o zaman artık AK Parti'nin bir vekili olan Ali Er faktörünü görürüz. Nitekim görüşmelerimizde Ali Er'in diğer güçlü profillerle karşılaştırıldığında Mutlu'nun Erdemli üstündeki nüfuzunu en az tehdit eder gibi gözükken kişi olmasının vekilin onun adaylığını desteklediği görüşü vardır.⁴⁷ 1980'lerin başında siyasete birlikte girdiği kişilerin aday adaylığına rağmen Er'in Mutlu'yu desteklemiş ve nihayetinde de aday yapabilmüş olması bu tezi doğrular niteliktedir.

Fakat Mutlu Er'in beklemediği şekilde aktif bir belediye başkanlığı sergiler. Ali Şahin zamanında başlatılan imar ve çevre düzenleme projeleri, merkezi hükümetin de yoğun desteği sayesinde bir bir gerçekleştirilir. Mutlu'nun sadece yereldeki olanaklarla değil, ulusal ve uluslar arası kurum ve kuruluşlarla bağlantı içinde olması, yatırım olanaklarını arttırır. Çevre yolu, gecekondu alanının ıslahı ve hak sahiplerinin yeni yapılan TOKİ konutlarına taşınması, devlet hastanesinin TOKİ'ye devredilerek yeni tam teşekküllü bir hastanenin inşası, AB "Yüksek Maliyetli Çevre Yatırımlarının Planlanması Projesi" çerçevesinde sağlanan fon ile arıtma tesisinin ihale edilmesi, İlçe sahilinde kıyının doldurularak bir rekreasyon alanının inşasına girişilmesi ve yeni hal binasının temelini atılması Mutlu zamanında gerçekleştirilir. Görülebileceği gibi Erdemli tarihinde görülmedik bir kentsel gelişme politikası izlenmektedir.

Fakat tüm bu çalışmalar Mutlu'nun 2009 yılında tekrar aday olmasını sağlasa da, belediye başkanı seçilmesine imkan vermez. AK Parti'nin gücünü koruyup, yükseltmiş, Mutlu'nun çok önemli kentsel çalışmalara imza atmış olmasına rağmen tekrar seçilememesi ilk bakışta anlaşılabilir. Bu beklenmedik sonucu anlayabilmek için yine Erdemli'nin kişisel ilişkilerin ışığında gelişen yerel siyasetini hatırlamak gerekir.

Ali Er'in sayesinde sürpriz bir şekilde aday olabilen Mutlu'nun tekrar seçilememesinde yine Er'in etkisi hissedilir. Bu beş yıllık dönemde Mutlu, Er'in tahminlerinin ötesinde aktif bir başkanlık

47 M. D. ve D. Ç. ile görüşmeler, 8 Ocak 2016, Erdemli.

ortaya koyar. Başkanın özellikle Mersin Milletvekili ve Dış Ticaretten sorumlu Devlet Bakanı olan Kürşat Tüzmen'le olan yakınlığı Ali Er tarafından kendisinin Erdemli üzerindeki nüfuzuna bir tehdit olarak algılanmış gibi görünüyor. O yüzden de, 2009 seçimleri aday belirlenme sürecinde Er bu sefer Celil İbrahim Ersin'in adaylığını destekler. Mutlu ile seçime girilmesi durumunda başkanlığın kaybedileceğini defaatle belirtmesine rağmen parti merkezi Mutlu'nun ikinci bir dönem için daha aday olmasını tercih eder.

Kendisinin tercih etmediği bir adayın belirlenmesi üzerine Er'in seçim kampanyasına kerhen destek verdiği ve fiiliyatta özellikle Demokrat Parti'nin adayı Celil İbrahim Ersin'in adaylığını el altından desteklediği söylenir.⁴⁸ Sonuçta AK Parti 2004 seçimlerine oranla %10'luk bir oyla belediye başkanlığını MHP adayı Mükerrerem Tollu'ya kaybeder. Böylece bir dönemlik aranın ardından MHP yine Erdemli'de iktidardadır.

Mükerrerem Tollu Mutlu'nun başlattığı birçok projeyi tamamlayarak Erdemli'nin kentsel gelişim çizgisini kaldığı yerden devam ettirir. Temeli atılıp, inşaatına başlanan projelerden sadece yeni hal kompleksi rafa kaldırılır. Sahil düzenlemesi, arıtma tesisi, devlet hastanesi gibi projeler Tollu zamanında sonuçlandırılır. Özellikle yolların yapımı, park bahçe düzenlemelerinin yapılması gibi kentsel estetik çalışmaları Tollu belediyeçiliğinin temel faaliyet alanı olur.

2014 seçimlerinin kağıt üzerindeki favorisi yine AK Parti olsa dahi, Tollu başkanlık seçimlerinde yine en çok oyu alarak koltuğunu korumayı başarır. AK Parti'nin adayı Erdemli'nin önde gelen ailelerinden birinin uzun yıllar emniyet teşkilatında hizmet vermiş ve Zafer Çağlayan'a çok yakın olan Alparslan Gürgenç'tir. Aday belirleme süreci yine çekişmeli geçer. Erdemli'nin nüfuzlu ailerinden olan ve AK Parti aday adayı Muzaffer Şahin, Gürgenç'in adaylığı kesinleştikten sonra seçimin diğer büyük favorisi MHP adayı Tollu'ya rakip olmak niyetiyle çıktığı yolda kendisine yoldaş ve kardeş olduğunu dile getirirerek ekibiyle MHP adayına destek vereceğini açıklar.⁴⁹ Bu süreçteki küçük bir detay da aile bağlarının, kişisel ilişkilerin yerel siyasette önemini koruduğuna dair bir gözlem olarak not edilebilir. Nitekim MHP'den meclis üyeliği teklifi alan bir Ş.Ş. "dünürü" Muzaffer Şahin'in AK Parti'den aday olması ihtimali karşısında, ancak bu adaylık gerçekleşmeyince teklifi kabul eder.⁵⁰

Öte yandan, önceki dönemlerde AK Parti'nin belediye başkanı ve belediye başkanı adayı olmuş Musa Mutlu'nun da 2014 seçimlerinde CHP'den adaylığı gündeme gelir:

*"AK Parti'nin aday adayı olan eski belediye başkanlarından Musa Mutlu, CHP'ye geliyor ben adayım diyor, beni kabul edin. Büyük ihtimalle ilçe yönetimi yahut Mersinliler yahut da Macit Özcan olabilir, birileri de tamam diyor. Musa'nın kendine göre bir oy potansiyeli var, ciddi bir destekçisi var. Onlar evet diyorlar."*⁵¹

48 M. M. ile görüşme, 11 Ocak 2016, Erdemli.

49 "MHP'de Muzaffer Şahin Çoşkusu", <http://www.yeniufukerdemli.com/erdemli-haberleri/mhpde-muzaffer-sahin-coskusu-h283.html>, [Son Erişim Tarihi 23 Ocak 2016].

50 Ş. Ş. ile görüşme, 6 Kasım 2015, Erdemli.

51 D. M. ile görüşme, 14 Mart 2014, Erdemli.

Mutlu'nun CHP'den adaylığı gerçekleşmez ve MHP'nin adayı mevcut başkan Tollu ikinci bir seçimde Erdemli'lerin desteğini alır. Böylece yine kişisel ilişki ve çekişmeler sonucu Tollu tekrar Erdemli'nin belediye başkanı olarak seçilir ve önceki döneminin belediyecilik anlayışı ve çalışmalarını devam ettirir.

Sonuç: Erdemli'de Siyasal Yörük Habitusu

Erdemli'nin son 60 yıllık siyasi tarihini genel olarak değerlendirdiğimizde modern siyasal kurum ve süreçlerin, ilçe sakinlerinin geleneksel göçebe yaşam tarzının izleriyle harmanlandığını görebiliyoruz. Bu özelliği tartışmanın başında özgün bir habitus ile ilişkilendirip, bu habitusun üç boyutu olduğunu iddia etmiştik. Kişisel ilişkilerin ağırlığı, milliyetçi-muhafazakar eğilimlerle özdeş ve popülist bir dil ve yönelimi olan bu habitusu bulgularımız ışığında değerlendirdiğimizde, 60 yılı aşkın sürede ilçe siyaset sahnesinde belli aktörlerin belli dönemlerde siyaseti şekillendirdiğini rahatlıkla görebiliyoruz. Nitekim ilçenin kuruluşuyla yörenin önde gelen ailelerinin yerel siyaset içinde ayrıcalıklı konumlar kazandığı yadsınamaz. Özellikle çok partili hayata geçişle, yeni kurulan partilerin ilk muhatabı ve yerel örgütleyicisi bu ailelerin önde gelenleri olmuş, 1980 sonrasında ise Anavatan Partisi'ne bu ailelerin mesafeli durması yeni siyasi aktörlerin sahneye çıkmasına sebep oluyor ve ailelerin ağırlığı görece azalıyor.

Ailelerin kolektif etkisinin zayıflaması siyasal ilişkilerin kişisellikten azade kalmasını sağlamıyor çünkü yeni dönemde de siyasal aktörlerin o zamana kadar beslendikleri geleneksel kolektif sermayeleri kişisel ilişkilerle kurulan nüfuz alanları ile ikame ediliyor. Ali Er'in önce genel meclis üyesi, sonra da milletvekili olarak, Celil İbrahim Ersin'in 1980'den sonraki tüm dönemlerde farklı parti ve gruplar içinde kurduğu ilişkiler, ülkücü hareket içinde yetişen bir kuşağın ilişki ağını aktif siyasete taşıması gibi örnekler Erdemli siyasetinin bugüne kadar bazı kişilerin üzerinden yürümesini mümkün kılıyor. Böylece ailelerin göçebe yaşam tarzından taşıdıkları kişisel ilişkilere dayanan siyaset anlayışı bu sefer farklı kaynak ve ağların seferberliği ile aynı minvalde ama başka biçimlerde sürüyor.

Kişisel ilişkilere endeksli siyasal hayat içinde partilerin etkileri zaman içinde farklılaşsa da, bu hayatın milliyetçi-muhafazakar doğası bir süreklilik arz ediyor. Cumhuriyet'in kuruluşundaki hizmetlerden ve ideolojik endokrinasyondan uzak kalması tek partili dönemin sonunda çekilen dünya savaşı sıkıntıları ile birleşince Demokrat Parti geleneği kuruluşundan itibaren Erdemli'de çok güçlü olabiliyor. Bu da ilçenin merkezin sağındaki kimliğini kemikleştiriyorsa ve bu kanat içinde milliyetçi-muhafazakar dengesi kişisel ilişkilerin etkisindeki seçim sonuçlarına göre farklılaşabiliyorsa da Yörüklükle özdeşleşen bu duruş Erdemli'nin hatta daha sonra çok daha geniş kesimler içinde bir siyasal kimliği temsil eder hale gelerek bir habitusun ötesinde açık bir siyasal duruş anlamı kazanır.

Kişisel ilişkilere endeksli yürüdüğü halde milliyetçi-muhafazakar bir Yörüklük etiketinin altında sürdürülen siyasal hayatın en temel işleyiş dinamiğinin popülizm olduğu da değerlendirmemizin

nihai saptamasıdır. Belli değer ve normlardan ziyade kişisel çıkar ve beklentilerin ışığında sürdürülen siyasal hayat Ali Er gibi ağırlıklı olarak seçmenlerin gündelik ve kişisel ihtiyaçlarına çözüm üretmek beş dönem vekillik yapabilmiş, her seçimde partilerden çok kişiler ve kişisel ilişkiler belirleyici olmuş ve kolektif girişimler neredeyse hiç kurgulanamamıştır. Uzun yıllar Erdemli'ye çok yakın bir belde başkanlık yapmış A.Y. şöyle tasvir ediyor bu popülist anlayışı:

“Ya meclisten karar çıkartıyorsun, toplaniyorsun. Plancılar, haritacılar hazırlıyor yasaların emrettiği şekilde ama yani böyle Allah için dört dörtlük olmuyor tabii. Hatır gönül giriyor. Kimi forslu geliyor. Kimi, milletvekilinin akrabası oluyor. Kimi oy vermez diye korkuyorsun. Yani her şeyi Allah için yapamıyorsun yani.”

Gündelik, kişisel çıkarların güdümünde seyreden bu siyasal hayat bize göçebe siyaset habitusuna dair hipotezimizin onandığını düşündürüyor. Tam da en başta da vurguladığımız gibi “yapılanmış ve yapılandırılan bir yapı” olarak böyle bir siyasal kültür habitusundan bahsedebiliriz. Göçebe yaşam tarzının dayattığı büyük aile geleneğinden devşirilen siyasal elitin, ulusal siyasetin seçkinleri ve kurumları ile kurduğu ilişkilerle milliyetçi-muhafazakar çizgide yapılanan siyasal hayat, bu ailelerin etkisinin azaldığı dönemin siyaset yapma tarzını da belirleyerek, Erdemli siyasetinin gündelik, kişisel ilişkilerin güdümündeki doğasını sürdürülebilir kılmış gözüküyor.

Her ne kadar Erdemli özelinde bu gözlemi yapıyor olsak da, özellikle 1980 sonrası ülke genelinde telkin ve teşvik edilen ‘gemisini kurtaran kaptanlık’ anlayışının ilçede gözlediğimiz bireyci, pragmatist, küçük hesapçı siyasal kültürün buraya özgü bir istisna olmadığını düşündürmüyor değil. Ezcümle, ulusal bir göçebelik habitusuna sahip olduğumuz iddiasını sınamak gerekebilir.

Kaynakça

- Alkan, H. & Taş, E. (2007) *Yerel Siyasetin Dönüşümü: Afşin Örneği*, İstanbul: Kesit Yay.
- Ayata, A. (1992) *CHP-Örgüt ve İdeoloji*, Ankara: Gündoğan.
- Aydın, Z. (2001) “Yapısal Uyum Politikaları ve Kırsal Alanda Beka Stratejilerinin Özelleştirilmesi: Söke'nin Tuzurgazı ve Sivrihisar'ın Kınık Köyleri Örneği”, *Toplum ve Bilim*, (88):11-31.
- Bor, Ö. (2014) “Yeni Tarım Düzeni” içinde A. Aysu & M. S. Kayaoğlu (der.), *Köylülüğten Sonra Tarım: Osmanlıdan Günümüze Çiftçinin İlgası ve Şirketleşme*, Ankara: Epos Yay., 82-121.
- Boran, B. (1945) *Toplumsal Yapı Araştırmaları: İki Köy Çeşidinin Mukayeseli Tetkili*, Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yay.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. (2014) *Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, 7. Baskı, İstanbul: İletişim Yay.
- Brown, D.L. & Schafft, K. A. (2011) *Rural People and Communities in the 21st Century: Resilience and Transformation*, Cambridge: Polity Press.
- Castells, M. (1997) *Kent, Sınıf, İktidar*, Ankara: Bilim ve Sanat.
- Cengiz, K. (2013) *Yav İşte Fabrikalaşak*, İstanbul: İletişim Yay.
- Çeğin, G. & Tatlıcan, Ü. (2007) “Bourdieu ve Giddens: Habitus veya Yapının İkiliği”, içinde G. Çeğin ve diğ. (der.), *Öcak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*, İstanbul: İletişim Yay., 303-366.
- Dahl, P. R. A. (1961) *Who Governs?: Democracy and Power in the American City*, Yale University Press. Available at: <http://www.amazon.com/dp/0300000510>.
- Dulkadir, H. (2010) “Yörükler” içinde T. A. Çağlar (der.), *Toroslarda Yörükler (Erdemli ve Silifke Çevresi)*, Kargıpınarı, Mersin: Kargıpınarı Belediyesi Kültür ve Sanat Yay., 17-22.
- Erder, S. (1996) *İstanbul'da Bir Kent Kondu*, İstanbul: İletişim Yay.
- Erder, S. (2002) *Kentsel Gerilim*, Ankara: Um:Ag Vakfı Yay.
- Harvey, D. (1985) *Urbanisation of Capital*, Oxford: Blackwell.
- Işık, O. & Pınarcıoğlu, M. (2002) *Nöbetleşe Yoksulluk*, İstanbul: İletişim Yay.
- Keyder, Ç. & Yenal, Z. (2013a) *Bildiğimiz Tarımın Sonu: Küresel İktidar ve Köylülük*, İstanbul: İletişim Yay.
- Keyder, Ç. & Yenal, Z. (2013b) “Değişen Köyler ve Tarım Tartışmaları” içinde *Bildiğimiz Tarımın Sonu: Küresel İktidar ve Köylülük*, İstanbul: İletişim Yay., 169-190.
- Kili, S. (1978) *Çayırhan*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay.
- Kıray, M. (2000) *Ereğli*, İstanbul: Bağlam Yay.
- Kurt, H. (2003) *Türkiye'de Kent-Köy Çelişkisi*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Kurtoğlu, A. (2004) *Hemşehrilik ve Şehirde Siyaset*, İstanbul: İletişim Yay.
- Lynch, K. (2010) *Kent İmgesi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.
- Ozankaya, Ö. (1971) *Köyde Toplumsal Yapı ve Siyasal Kültür*, Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yay.
- Pahl, R. (1975) *Whose City*, London: Penguin.
- Schüler, H. (1999) *Particilik, Hemşehrilik, Alevilik*, İstanbul: İletişim Yay.
- Simmel, G. (1996) “Metropol ve Zihinsel Yaşam”, *Cogito*, 8:81-89.
- Swartz, D. (2011) *Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi*, İstanbul: İletişim Yay.
- Szyliowicz, J. (1966) *Political Change in Rural Turkey*, The Hague: Mouton & Co.
- Şen, S. (2012) “Kentlilik Üzerinde Düşünmek”, *Toplum ve Bilim*, 124:103-125.
- Taşpınar, K. & Yasa, İ. (1959) *Erdemli Kazası İnkışaf Planı Hakkında Bir Araştırma*, Ankara: TODAİE Yay.
- Tuğal, C. (2011) *Pasif Devrim*, İstanbul: Koç Üniversitesi Yay.
- Turan, İ. (1984) “Köyün Resmi Önderlerinin Etkinliğini Belirleyen Sosyo-Ekonomik Etkenler”, *İdare Hukuku ve İlimler Dergisi*, 5(1-3):115-122.

- Turhan, M. (1969) *Kültür Değişmeleri*, İstanbul: MEB Yay.
- Unbehaun, H. (2006) *Türkiye Kırsalında Kliyalizm ve Siyasal Katılım Datça Örneği: 1923-1992*, Ankara: Ütopya Yay.
- Varol, M. (1989) *Yerel Siyasetin Demokratikleşmesi*, Ankara: Gündoğan.
- Weber, M. (2012) *Şehir: Modern Kentin Oluşumu*, İstanbul: Yarın Yay.
- White, J. B. (2007) *Türkiye'de İslamcı Kitle Seferberliği*, İstanbul: Oğlak Yay.
- Wirth, L. (2008) "Urbanism as a Way of Life", *Journal of Sociology*, 44(1):1-24. Available at: <http://www.jstor.org/stable/2768119>.
- Woods, M. (2011) *Rural*, Oxon: Routledge.
- Yanar, A. (2009) *Erdemli'ye Dair*, Erdemli: Erdemliler Dayanışma Yardımlaşma ve Kültür Derneği Yay.
- Yanar, A. (2010) "Yörükler Arasında Nükteler" içinde Turan Ali Çağlar (der.), *Toroslarda Yörükler (Erdemli ve Silifke Çevresi)*, Kargıpınarı, Mersin: Kargıpınarı Belediyesi Kültür ve Sanat Yay., 207-210.